

OSNOVNA ŠOLA ŠOŠTANJ
Koroška c. 7, 3325 Šoštanj
MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ ŠALEŠKE DOLINE

STOP, TO JE PARKIRNI PROSTOR ZA INVALIDE

RAZISKOVALNA NALOGA

Tematsko področje: SOCIOLOGIJA

Avtorice:

Darja Berložnik, Lara Krneža, Monika Videmšek/ 9. razred

Mentorica:

Anja Bregar, univ. dipl. psih.

Šoštanj, 2014

Raziskovalna naloga je bila opravljena v okolici Šoštanja.

Mentorica: Anja Bregar, univ. dipl. psih.

Datum predstavitve

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj, šolsko leto 2013/2014
KG	invalidi / gibalna oviranost / parkirni prostori / dostopnost do institucij / prilagojenost javnih prostorov
AV	BERLOŽNIK, Darja; KRNEŽA, Lara; VIDEMŠEK, Monika
SA	BREGAR, Anja
KZ	3325 Šoštanj, SLO, Koroška cesta 7
ZA	Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj
LI	2014
IN	STOP, TO JE PARKIRNI PROSTOR ZA INVALIDE
TD	Raziskovalna naloga
OP	62 strani, 4 tabele, 9 grafov, 5 slik, 1 priloga, 10 virov
IJ	SL
JI	sl/en
AI	

V raziskovalni nalogi nas je zanimalo, kako živijo gibalno ovirane osebe v primerjavi z nami. V Šoštanju smo raziskovale urejenost in dostopnost javnih ustanov ter ostalih institucij, ki so pomembne za vsakdanje življenje. Spremljale smo tudi zasedenost parkirišča za invalide pri šoli. Zanimalo nas je, kako je prilagojeno šolsko okolje za gibalno ovirane otroke in kako jih sprejemajo učenci na šoli. Preučevale smo zaposlitvene možnosti. Ugotovile smo, da so pri večini ustanov, z nekaj izjemami, zagotovljena parkirna mesta za invalide in ustrezno urejeni dostopi do in znotraj institucij. Opazile smo, da parkirna mesta pred šolo zasedajo osebe, ki niso upravičene do njihove uporabe. Rezultati ankete so pokazali, da so učenci načeloma pripravljeni nuditi pomoč gibalno oviranim osebam, a se pojavljajo razlike v pripravljenosti na sodelovanje in druženje glede na vrsto aktivnosti. Menimo, da je za gibalno ovirane osebe v šolah boljše poskrbljeno v primerjavi s preteklostjo, težko pa najdejo ustrezno zaposlitev.

KEY WORDS DOCUMENTATION

- ND Primary School Karla Destovnik-Kajuha, school year 2013/2014
- CX disabled person/ physical disability/ parking spaces /access to institutions/ regulation of public spaces
- AU BERLOŽNIK, Darja; KRNEŽA, Lara; VIDEMŠEK, Monika
- AA BREGAR, Anja
- PP 3325 Šoštanj, SLO, Koroška cesta 7
- PB Osnovna šola Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj
- PY 2014
- TI STOP, THIS IS A PARKING SPACE FOR DISABLED
- DT Research paper
- NO 62 pages, 4 tables, 9 graphs, 5 photos, 1 appendix, 10 sources
- LA SL
- AL sl/en
- AB

In this research assignment we were interested in how people with disability live in comparison to us. We focused on accessibility of public institutions and other institutions that are important for our everyday life. We monitored the occupancy of parking spaces for people with disabilities in front of our school and we wanted to know how is the school environment adapted for disabled children and how are they treated by other students. We also examined the employment opportunities. We found out that most of the institutions, with a few exceptions, have guaranteed parking spaces for people with disabilities and have the appropriate access to and within the institutions. We noticed that the parking spaces in front of the school are occupied by persons who are not entitled to their use. The survey results showed that the students are willing to help disabled people but there are differences in willingness to participate and socialize with regard to the type of activity. We believe that for physically handicapped persons it is better taken care of than in the past but it is difficult to find suitable employment.

KAZALO

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA	3
KEY WORDS DOCUMENTATION	4
KAZALO	5
KAZALO TABEL, GRAFOV, SLIK, PRILOG IN SEZNAM OKRAJŠAV	7
1 UVOD	8
1.1 Hipoteze	9
2 PREGLED OBJAV	10
2.1 Vrste invalidnosti	10
2.2 DOSTOPNOST	11
2.2.1 Klančine	11
2.2.2 Parkirišča	11
2.2.3 Vhodi	12
2.2.4 Dvigalo	12
2.2.5 Sanitarni objekti	12
2.2.6 Hodnik	12
2.2.7 Stopnišča	12
2.2 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE	13
2.3 ZAPOSLOVANJE	14
Podporna zaposlitev	16
Zaščitna zaposlitev	16
Odločba o nezaposljivosti	16
Zaposljivost v običajnem delovnem okolju	16
Invalidska podjetja	16
3 METODOLOGIJA	17
3.1 Intervju	17
3.1.1 Udeleženci	17
3.1.2 Pripomočki	17
3.1.3 Postopek	17
3.2 Anketni vprašalnik	18
3.2.1 Udeleženci	18
3.1.2 Pripomočki	18
3.1.3 Postopek	18

3.2	Opazovanje	18
3.2.1	Pripomočki.....	18
3.3.2	Postopek.....	19
4	REZULTATI.....	20
4.1	Anketni vprašalnik	20
4.2	Opazovanje.....	25
4.3	Intervju	27
5	RAZPRAVA	44
6	ZAKLJUČEK	55
7	POVZETEK	57
8	ZAHVALA	59
9	PRILOGE	60
	Priloga 1: Anketni vprašalnik.....	60
10	VIRI IN LITERATURA.....	62

KAZALO TABEL, GRAFOV, SLIK, PRILOG IN SEZNAM OKRAJŠAV

Kazalo slik

Slika 1: Klančine so nujne ob stavbah z višinskimi razlikami.....	11
Slika 2: Janez Hudej	54
Slika 3: Nace ob pisanju naloge	54
Slika 4: Nace in tvisterji, ki jih uporablja za gibanje.....	55
Slika 5: Nace in mama.....	55

Kazalo tabel

Tabela 1: Prikaz pripravljenosti učencev za sodelovanje z gibalno ovirano osebo na različnih področjih.....	20
Tabela 2: Število in urejenost parkirnih mest za invalide v Šoštanju.....	25
Tabela 3: Opazovanje zasedenosti parkirišča za invalide v slabem vremenu (sneženje) pred OŠ KDK Šoštanj.....	26
Tabela 4: Opazovanje zasedenosti parkirišča za invalide v lepem vremenu (sončno) pred OŠ KDK-Šoštanj.....	26

Kazalo grafov

Graf 1: Deleži učencev glede na poznavanje oseb z gibalno oviranostjo	20
Graf 2: Občutja učencev, ki se pojavijo ob stiku z gibalno ovirano osebo.....	21
Graf 3: Ali si učenci predstavljajo, da se lahko tudi njim zgodi nesreča s trajnimi poškodbami?.....	21
Graf 4: Pripravljenosti nuditi pomoč neznani gibalno ovirani osebi (vstop v stavbo, po stopnicah, ...).	22
Graf 5: Razlike med fanti in dekleti v pripravljenosti pomagati neznani gibalno ovirani osebi, če bi opazili, da potrebuje pomoč (vstop v stavbo, po stopnicah).....	22
Graf 6: Mnenja učencev o tem, ali je okolje v mestu Šoštanj dobro prilagojeno za gibalno ovirane osebe (parkirna mesta, vhodi v stavbo, dostopnost znotraj stavb, pločniki).	23
Graf 7: Razporeditev odgovorov na vprašanje, kako bi reagiral ob prihodu gibalno oviranega učenca v razred.	23
Graf 8: Razlike med odgovori fantov in deklet, kako bi reagirali ob prihodu gibalno oviranega učenca v razred.	24

Kazalo prilog

Priloga 1: Anketni vprašalnik za učence	35
---	----

Seznam okrajšav

GO	Gibalno ovirani/e
OPP	Otroci s posebnimi potrebami

1 UVOD

Pod pojmom invalid si večina ljudi predstavlja osebo, ki je nezmožna samostojno in uspešno opravljati različna dela. A invalidi so raznolika skupina, saj je invalidnost namreč odvisna od vrste in stopnje oviranosti. Navkljub vidni ali očem skriti prizadetosti oziroma oviranosti so lahko uspešni in sposobni opravljati različna dela na različnih področjih. Nekateri ljudje so invalidi že od rojstva, drugi od otroških ali najstniških let, zopet drugi so postali invalidi kot odrasli. Vpliv njihovih težav, ki jih povzroča invalidnost, na zmožnost vključevanja v družbo in na zmožnost za šolanje in delo je lahko majhen ali velik.

Ali se zavedamo, da je invalidnost težava, ki se lahko dogodi vsakemu izmed nas? Z zakonodajo je poskrbljeno za večino temeljnih dejavnikov, ki spodbujajo razvoj invalidskega varstva in urejajo socialni položaj invalidov na različnih področjih, kot so neodvisno življenje, dostopnost, šolanje, usposabljanje, zaposlovanje, tehnični pripomočki, rehabilitacija in druga področja.

A invalidi opozarjajo, da so stvari pogosto urejene le v zakonih, ki se ne uresničujejo.

Zanimalo nas je, kako se invalidi dejansko vključujejo v svet okoli nas, in zato smo se odločile napisati raziskovalno nalogo. Izbrale smo več področij, ki se nam zdijo pomembna, in sicer namen naše naloge je ugotoviti, kako je mesto Šoštanj prilagojeno z vidika dostopnosti za gibalno ovirane osebe, ki uporabljajo voziček, ter ali je ustrezno prilagojena tudi naša šola.

Rade bi tudi raziskale odnos naših vrstnikov do gibalno oviranih oseb. Zanima pa nas še, kako je poskrbljeno za gibalno ovirane osebe v okviru šolskega sistema ter kakšne so posebnosti pri iskanju zaposlitve pri gibalno oviranih osebah.

Glede na to, da smo tri avtorice, ki sodelujemo pri raziskovalni nalogi, bo le-ta nekoliko obsežnejša. Zdi se nam, da smo s to izbiro tem zajele celosten pogled na posameznika in pokrile ključna področja v življenju; možnosti dostopa po okolici, odnos okolice do posameznika, ki je drugačen, ter šolanje in zaposlitev kot obvezen in pomemben del življenja, ki nakazuje uspešno vključenost v družbo, navkljub drugačnosti.

1.1 Hipoteze

Pri raziskovalni nalogi smo zastavile sledeče hipoteze:

Hipoteza 1:

V Šoštanju so pred javnimi ustanovami ter objekti, pomembnimi za vsakdanje življenje, zagotovljena parkirna mesta za invalide. Parkirni mesti pred šolo, ki sta namenjena invalidom, pogosto zasedajo osebe, ki niso invalidi.

Hipoteza 2:

V Šoštanju ni v vseh javnih ustanovah poskrbljeno za dostop v stavbe in znotraj stavb. V redkih ustanovah je ustrezno poskrbljeno za sanitarije.

Hipoteza 3:

Dekleta so v večji meri kot fantje pripravljena nuditi pomoč gibalno ovirani osebi oz. osebam. Učenci so manj pripravljene stopati v bližnje odnose z gibalno oviranimi osebami.

Hipoteza 4:

Invalidi težje najdejo zaposlitev.

Hipoteza 5:

V današnjem času je v šolah oz. izobraževalnih ustanovah bolje poskrbljeno za osebe z različnimi oviranostmi kot v preteklosti.

Hipoteze smo preverjale s pomočjo anketnega vprašalnika, opazovanja na terenu in intervjujev.

2 PREGLED OBJAV

Invalidi so največja manjšina na svetu. Število invalidov se po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije povečuje. Na to vplivata staranje prebivalstva (povečevanje deleža starejših invalidov in daljša življenjska doba starajočih se invalidov) in povečevanje pojava kroničnih bolezni.

Po ocenah živi z lažjo ali težjo vrsto invalidnosti približno 15 % ali več kot milijarda svetovnega prebivalstva. Med otroki, starimi do 14 let, je invalidov okrog 5 % oz. 90 milijonov otrok, okrog 13 milijonov od teh je težjih invalidov. Približno četrtnina svetovnega prebivalstva invalidnost občuti tako, da živijo z invalidom v družinski skupnosti ali mu pomagajo pri negi. V Sloveniji se število invalidov giblje okoli 170.000 (SURS, 2012).

Pod pojmom invalid si skoraj vsak predstavlja osebo, ki je nezmožna samostojno in uspešno opravljati kakršna koli dela. A potrebno se je zavedati, da je invalid oseba, ki je kljub vidni ali očem skriti prizadetosti oziroma oviranosti lahko uspešen in sposoben opravljati različna dela na različnih področjih.

Invalidi so raznolika skupina, zato je opredelitev pojma invalid zelo zahtevna. Invalidnost je namreč odvisna od vrste in stopnje; invalidne osebe se med seboj razlikujejo glede na telesno prizadetost, prizadetost čutil, umsko in psihično prizadetost ter težavo v duševnem zdravju. Invalidne osebe so lahko invalidi od rojstva ali pa je njihova invalidnost nastala kasneje – v otroštvu, najstniških letih, med izobraževanjem, med zaposlitvijo ali v pokoju (Uršič in Kroflič, 2002).

Premalokrat se zavedamo, da je invalidnost težava, ki se lahko dogodi vsakemu izmed nas.

2.1 Vrste invalidnosti

Skupine invalidov so si med seboj zelo različne, imajo različne omejitve in potrebe. Glede na to jih je mogoče razvrstiti v skupine:

- gibalno ovirani invalidi,
- gluhi in naglušni,
- slepi in slabovidni,
- motnje v duševnem razvoju.

V naši raziskovalni nalogi smo se osredotočile na gibalno ovirane. Pri tej vrsti invalidnosti je prizadeto vse telo ali del telesa, zmanjšani sta gibljivost in samostojnost pri premikanju. Ključna omejitev je omejenost gibanja oz. kontrola gibanja (Vertot, 2007).

2.2 DOSTOPNOST

Invalidi morajo imeti kot drugi državljani možnost svobodnega dostopa do vseh javnih zgradb in javnih površin, kot so parki, igrišča, restavracije, kavarne gledališča, nakupovalna središča, muzeji ali katerega koli dela grajenega okolja, kot so pločniki, ceste in prehodi za pešce.

Načrtovanje prostora brez ovir bi moralo postati pravilo in ne izjema, razmišljanje o dostopnosti za vse ljudi pa del bontona in način obnašanja celotne družbe.

Vsaka vrsta invalidnosti, glede na svoje posebnosti, potrebuje posebej prilagojeno tudi zunanje okolje, tako da mora biti velik del pozornosti posvečen ustrezno urejeni dostopnosti.

V naši nalogi se ukvarjamo z gibalno oviranimi osebami, tako da bomo v nadaljevanju predstavile arhitektonske prilagoditve, ki so pomembne za to vrsto invalidnosti.

2.2.1 Klančine

Pri nivojskih razlikah terena mora biti poleg stopnic tudi položna klančina ali ustrezen mehanski pripomoček za premagovanje višinske razlike. Klančina je vsaka pešpot ali grajena poševnina z vzdolžnim naklonom. Površina dostopne poti mora biti gladka, neprekinjena, nedrsna in izravnana. (Zapušek Černe, Albreht, Struna Bregar, 2013).

Slika 1: Klančine so nujne ob stavbah z višinskimi razlikami

(Foto: S. Rink)

2.2.2 Parkirišča

Na parkiriščih javnih ustanov morajo biti parkirna mesta rezervirana za osebe z invalidskimi vozički. Parkirna mesta morajo biti označena poševno ali pravokotno na smer vožnje. Široka morajo biti 3,50 m, da je omogočeno manevriranje z invalidskim vozičkom pri vstopu in izstopu iz avtomobila. Njihova površina mora biti označena z Mednarodnim znakom dostopnosti. Takšna parkirna mesta morajo biti tudi čim bližje vhodu v objekt. Če objekt nima lastnega parkirišča, mora biti ob vhodu v objekt zagotovljena možnost za kratkotrajno ustavitev vozila osebe z invalidskim vozičkom.

Model parkirnih kart za brezplačno parkiranje, namenjen funkcionalno oviranim osebam, je prepoznaven v vseh državah, članicah Evropske unije. Te karte omogočajo ter dajejo pravico uporabe določenih parkirnih mest v vseh državah članicah funkcionalno oviranim osebam.

Karta mora biti nameščena na vidnem mestu v vozilu.

2.2.3 Vhodi

Ovire pri stavbah se lahko pojavljajo pred samimi vhodi v objekte. Vhodna vrata v objekt, ki morajo biti brez ovir, morajo omogočati vstop osebam na invalidskih vozičkih in spremljevalcem.

Vhod v objekt mora biti dostopen brez stopnic. Prag vhodnih vrat je lahko visok največ 2 cm.

Predpražniki in obloge za preprečevanje vnosa umazanije morajo biti pri vhodu brez ovir, višinsko izravnani z ravnjo tal. Pomembno je tudi, da vhodna vrata niso pretežka.

2.2.4 Dvigalo

Dvigalo mora biti prilagojeno za osebe na invalidskih vozičkih ter osebe z otroškimi vozički. Z invalidskega vozička mora biti mogoč klic dvigala (90–120 cm). Načeloma naj bi bila dvigala v bližini izvorne točke prometnih tokov v zgradbah. Potrebno je zagotoviti zadosten prostor pred vrati dvigal, ki ne sme direktno mejiti na stopnice.

2.2.5 Sanitarni objekti

V objektih mora biti tudi sanitarni prostor brez ovir. Površina takšnega prostora mora biti najmanj 3,50 m². Straniščna školjka mora biti opremljena z držalom za roke, umivalnik na nižji višini.

2.2.6 Hodnik

Širina hodnikov naj bo vsaj 1,50–2,00 m. Širina prehoda vrat mora biti najmanj 0,90 m. Pred sanitarnimi prostori se morajo vrata odpirati navzven.

2.2.7 Stopnišča

Stopnice morajo biti oblikovane tako, da jih lahko uporabljajo tudi ljudje, ki se težko gibljejo.

Stopnice morajo biti opremljene z ograjo ali z oprijemali za roke.

Stopnice ne smejo biti izvedene z zobom, v katerega se pri hoji lahko zatakne prednji del obuvala.

2.2 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Leta 2000 je bil sprejet in začel veljati *Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami*. Zakon omogoča na podlagi usmerjanja zagotoviti vsakemu otroku s posebnimi potrebami ustrezen izobraževalni program. Tak program lahko izvajajo v rednih ali specializiranih ustanovah, odvisno od pogojev, ki jih ustanova izpolnjuje za optimalen razvoj otrokovih potencialov (ZRSŠ, 2013).

Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami so to: otroci z motnjami v duševnem razvoju, gluhi in naglušni otroci, slepi in slabovidni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, dolgotrajno bolni otroci, otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami in otroci z avtističnimi motnjami.

Gibalno ovirani otroci imajo prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalna oviranost se odraža v obliki funkcionalnih in gibalnih motenj.

Glede na gibalno oviranost razlikujemo:

- a) **Lažje gibalno ovirane otroke:** hodi samostojno tudi izven prostorov, lahko ima težave pri teku in daljši hoji po neravnem terenu; ni odvisen od pripomočkov, potrebuje le manjše prilagoditve. Za izvajanje šolskega dela ne potrebuje fizične pomoči, pri nekaterih oblikah dela so potrebni pripomočki (posebna pisala, orodje, miza ali stol).
- b) **Zmerno gibalno ovirane otroke:** samostojno hodi znotraj prostorov ali na krajše razdalje, možna je uporaba pripomočkov (posebni čevlji, ortoze, bergle), ima težave na neravnem terenu in stopnicah, kjer je počasnejši, potrebuje nadzor ali oprijemanje. Na srednje in večje razdalje uporablja prilagojeno kolo ali voziček za transport ali na ročni pogon ali pomoč in nadzor druge osebe. Fina motorika rok je lahko zmerno motena. Pri dnevnikih opravilih potrebuje nadzor ali pomoč pri zahtevnejših opravilih, za izvajanje potrebuje prilagoditve ali pripomočke. Pri izvajanju šolskega dela občasno potrebuje fizično pomoč druge osebe.
- c) **Težje gibalno ovirane otroke:** hodi samostojno na krajše razdalje, čeprav hoja tudi na kratke razdalje brez pripomočkov ni funkcionalna, lahko na kratke razdalje del dneva uporablja ortoze in hoduljo. Za večji del gibanja znotraj in zunaj prostorov potrebuje voziček na ročni pogon, zunaj prostorov tudi prilagojeno kolo ali pomoč druge osebe. Hoja po stopnicah ni možna. Fina motorika je motena in ovira dobro funkcijo rok. Pri dnevnikih opravilih potrebuje stalno delno pomoč druge osebe. Pri izvajanju večine šolskega dela potrebujejo fizično pomoč.

d) **Težko gibalno ovirane otroke:** samostojno gibanje ni možno, lahko doseže samostojnost v gibanju z elektromotornim vozičkom. Za sedenje potrebuje posebej prilagojene pripomočke. Ima malo funkcionalnih gibov rok. V vseh dnevnih opravilih je odvisen od tuje pomoči, lahko se delno hrani sam. Pri izvajanju šolskega dela potrebuje stalno fizično pomoč.

V Navodilih za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za gibalno ovirane učence je zapisano, da je za uspešno integracijo gibalno oviranih potrebno upoštevati vrsto in stopnjo gibalne oviranosti, pri tem pa so zaželeni I. in II., izjemoma III. stopnja motorične prizadetosti. Težje in težko gibalno prizadeti otroci imajo tako manj možnosti obiskovati osnovne šole v svojem kraju, ampak se vključujejo v za njih prilagojene ustanove, ki so po navadi izven njihovega domačega okolja.

Postopek usmerjanja se začne na zahtevo zakonitega zastopnika otroka - staršev. Predlog lahko poda tudi šola. Strokovna komisija na podlagi pogovora s starši pregleda otroka ter na podlagi dokumentacije pripravi strokovno mnenje. Komisija pri svoji odločitvi upošteva otrokovo doseženo raven razvoja, zmožnost za učenje in doseganje standardov znanja, vzroke bolezni in prognozo glede na njegove primanjkljaje, ovire oziroma motnje. Komisija si mora ustvariti čim bolj celostno sliko o otroku. Odločba določa program vzgoje in izobraževanja, v katerega se otrok usmerja, obseg in način izvajanja dodatne strokovne in druge pomoči, vrtec, šola ali zavod, v katerega bo otrok vključen, kadrovske, materialne in druge pogoje, ki morajo biti zagotovljeni za otrokovo vzgojo in izobraževanje.

Otroci s težjo (III) in težko (IV) gibalno oviranostjo imajo pravico do spremljevalca, določi se ga z odločbo o usmeritvi. Spremljevalec mu pomaga pri opravljanju vseh šolskih aktivnosti.

Šola izdelava individualni program za učenca, v okviru katerega načrtujejo individualne cilje, prilagoditve, posebne oblike dela, ure in raspored pouka in dodatne strokovne pomoči (Javornik 2003).

2.3 ZAPOSLOVANJE

Ena izmed temeljnih aktivnosti za vsakega posameznika je tudi iskanje zaposlitve.

Zaposlitev oziroma delo ocenjujemo kot enega najpomembnejših pogojev za vključitev invalidov v družbo in življenje. Zaposlitev si lahko predstavljamo kot nekakšen ključ, ki odpira vrata enakih možnosti. V Sloveniji obstaja več zakonov, ki opredeljujejo pravice invalidov v povezavi z

zaposlovanjem – npr. Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov ter Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Po zakonu o invalidskem in pokojninskem zavarovanju so pravice na podlagi invalidnosti pogojene z obstojem invalidnosti, ki jo ugotavlja invalidska komisija.

Vzroki za nastanek invalidnosti so lahko poškodba pri delu, poklicna bolezen, bolezen in poškodba zunaj dela.

Invalidnost se razvršča v tri kategorije:

- I. kategorija – če zavarovanec ni več zmožen opravljati organiziranega pridobitnega dela ali ni zmožen opravljati svojega poklica in nima več preostale delovne zmožnosti;
- II. kategorija – če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za 50 % ali več;
- III. kategorija – če zavarovanec ni več zmožen za delo s polnim delovnim časom, lahko pa opravlja določeno delo s krajšim delovnim časom od polnega, najmanj štiri ure dnevno oziroma če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50 % ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu s polnim delovnim časom, vendar pa ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerem dela.

Pravice iz invalidskega zavarovanja pa so naslednje:

- pravica do poklicne rehabilitacije,
- pravica do premestitve na drugo delovno mesto in nadomestila za invalidnost,
- pravica do dela s skrajšanim delovnim časom in delna invalidska pokojnina,
- pravica do invalidske pokojnine,
- pravica do nadomestila za invalidnost.

Osebe z oviranostmi pa si lahko status uredijo preko Zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. Ta velja za osebe, ki statusa nimajo urejenega po drugih predpisih, so prijavljene kot brezposelne osebe na zavodu za zaposlovanje. Po tem zakonu imajo osebe tudi pravico do zaposlitvene rehabilitacije, s čimer se usposobijo za ustrezno delo. Cilj je, da se invalid zaposli, zaposlitev obdrži oz. v njej napreduje (ŠENT, 2013).

Zavod RS za zaposlovanje izda **odločbo o zaposljivosti**, ki določa, v kakšnem okolju oz. vrsti zaposlitve je zaposljiv invalid.

Podporna zaposlitev

Invalidi so se sposobni vključiti v delovno okolje, pri čemer njihovo doseganje delovnih rezultatov ni nižje od 70 %

Zaščitna zaposlitev

Zavod izda odločbo o zaščitni zaposlitvi invalidom, za katere presodi, da ni mogoče pričakovati zaposlitve v običajnem delovnem okolju ali podporne zaposlitve, njihovo doseganje delovnih rezultatov pa je nižje od 70 % in višje od 30 %, in ki zaradi večjih težav in ovir pri zaposlovanju potrebujejo visoko stopnjo strokovne pomoči v obliki svetovanja, informiranja, usposabljanja, psihosocialne podpore in spremljanja na delu.

Odločba o nezaposljivosti

Če so v postopku priznanja statusa invalida ugotovljene popolne težave pri njegovem zaposlovanju, zavod izda odločbo, da invalid ni zaposljiv. Programi socialne vključenosti so namenjeni podpori in ohranjanju invalidovih delovnih sposobnosti. V programe se vključujejo invalidi, ki zaradi invalidnosti daljše obdobje niso zaposljivi.

Zaposljivost v običajnem delovnem okolju

Invalidi, ki jim zavod po zaključeni zaposlitveni rehabilitaciji ne izda odločbe o podporni ali zaščitni zaposlitvi ali odločbe o nezaposljivosti, se lahko zaposlujejo v običajnem delovnem okolju. Primerna delovna mesta za invalide so vsa delovna mesta, na katerih ob upoštevanju izjave o varnosti z oceno tveganja invalidnost ni ovira za enakopravno opravljanje dela.

Invalidska podjetja

Invalidska podjetja so podjetja, v katerih se usposablajo in zaposlujejo invalidi, ki se glede na svojo invalidnost in preostalo delovno zmožnost ter glede na svoje zdravstveno stanje, ne morejo usposablјati in zaposliti pod enakimi pogoji kot drugi invalidi. Invalidska podjetja poslujejo po načelih, po katerih poslujejo tudi ostala podjetja (ŠENT, 2013).

3 METODOLOGIJA

V okviru naše raziskovalne naloge smo uporabile tri različne metode, in sicer: intervju, anketni vprašalnik ter opazovanje.

3.1 Intervju

3.1.1 Udeleženci

Srečale smo se oziroma izvedle intervjuje s tremi gibalno oviranimi osebami različne starosti ter z različno stopnjo in izvorom oviranosti, in sicer z Janezom Hudejem, Boštjanom in Nacetom Hudolistom.

Pogovorili smo se tudi z mamo gibalno oviranega otroka Sergejo Hudolist, ki je predstavila doživljanje oviranosti z vidika starša.

Da bi bolje spoznali, kako je poskrbljeno za gibalno ovirane otroke v šolah, smo intervjuvale šolsko svetovalno delavko Jelko Peterlin na naši osnovni šoli ter učiteljico Nino Krištofelc, ki poučuje gibalno oviranega učenca na Osnovni šoli Podgorje pri Slovenj Gradcu.

Za boljši vpogled na področje zaposlovanja invalidov smo intervju izvedli s Tatjano Draksler, vodjo kadrovanja v invalidskem podjetju Gorenje I. P. C., ter Nino Gošnik, ki je rehabilitacijska svetovalka na Zavodu za zaposlovanje v Velenju.

Da bi si lažje predstavljali, kako poteka proces okrevanja po poškodbi, ki pusti trajne posledice, smo se povezale s psihologinjo Majo Sagadin, ki je zaposlena na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Republike Slovenije – Soča.

3.1.2 Pripomočki

Za pridobivanje informacij smo uporabile strukturiran intervju.

3.1.3 Postopek

Z gospodom Boštjanom, Janezom Hudejem in Sergejo ter Nacetom Hudolistom smo intervju opravile na njihovem domu. S svetovalno delavko Jelko Peterlin pa smo se srečale v šoli.

S Tatjano Draksler, Nino Gošnik, Majo Sagadin in Nino Krištofelc smo se za odgovore na vprašanja dogovorile po elektronski pošti.

Pri pisanju raziskovalne naloge smo razkrili osebne podatke o udeležencih (imena, priimki, slike) v taki meri, kot so si želeli sami.

3.2 Anketni vprašalnik

3.2.1 Udeleženci

Ankete smo razdelile v treh devetih razredih. Ankete je izpolnilo 57 učencev, od tega 31 deklet in 26 fantov, s povprečno starostjo 14, 2 leti.

3.1.2 Pripomočki

Sestavile smo anketni vprašalnik z devetimi vprašanji zaprtega tipa, ki so se nanašala na odnos učencev do gibalno oviranih oseb.

3.1.3 Postopek

Anketiranje smo izvedli po predhodnem dogovoru z učitelji v vsakem razredu posebej. Učencem smo se predstavile in razložile namen naše naloge ter podale kratka navodila za izpolnjevanje. Med reševanjem smo bile prisotne v razredu in odgovarjale na zastavljena vprašanja, če je bilo kaj nejasnosti. Učenci so za odgovarjanje na anketo porabili približno 10 minut.

Ankete smo nato zbrale, jih pregledale, če so se nam odgovori zdeli veljavni, in odgovore vnesle v računalniški program Microsoft Excel, kjer smo jih tudi statistično obdelale ter oblikovale grafe in tabele.

3.2 Opazovanje

3.2.1 Pripomočki

Pred pričetkom opazovanj smo izdelale opazovalno tabelo za beleženje zasedenosti parkirnih mest. Tabela je vsebovala uro, koliko časa je bil avtomobil parkiran na parkirnem mestu za invalide, ali je oseba počakala v avtu, ali je avtomobil ostal prižgan ali ugasnjen ter ali je imela nalepko oz. dovolilnico za parkiranje za prostoru za invalide.

Na opazovalno tabelo, s katero smo beležile dostopnost in prilagojenost javnih ustanov in nekaterih drugih zgradb, smo dodale naslednja polja: število parkirnih mest, način označenosti parkirnih mest, oddaljenost parkirnih mest do vhoda, ovire med parkirnim mestom in vhodom, urejenost dostopa do

vhoda, primernost vhoda, dostopnost znotraj stavbe, prisotnost sanitarij za invalide ter polje za razne opombe.

3.3.2 Postopek

Za opazovanje zasedenosti parkirnega mesta pred šolo smo najprej določile dneve in termine opazovanja, in sicer smo si izbrale čas ob koncu pouka in v času skupnih popoldanskih govorilnih ur, ko je zasedenost parkirnih mest največja.

Opazovanja smo opravile tako v sončnem kot tudi v slabem vremenu oziroma času sneženja, da bi videle, ali vreme vpliva na zasedenost parkirnih mest.

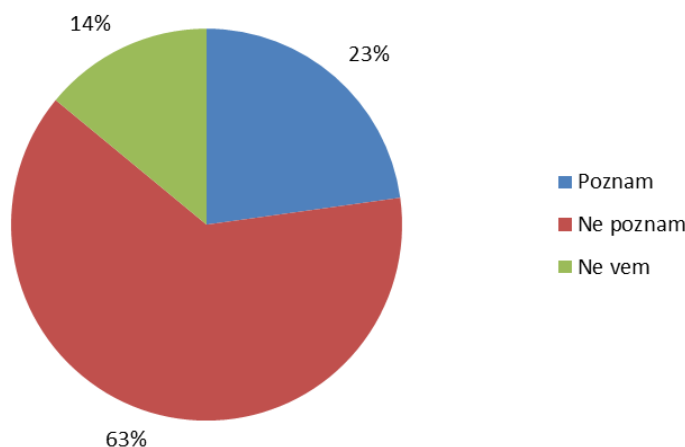
Med opazovanjem smo sedele na klopi pred šolo in skušale delovati čim bolj neopazno, saj smo menile, da bi naša izrazita prisotnost lahko vplivala na vedenje opazovanih voznikov. Opažanja smo si sproti beležile v opazovalno tabelo.

Želele smo ugotoviti tudi, kako so stavbe in parkirna mesta v Šoštanju prilagojena potrebam invalidov. V ta namen smo se po pouku odpravile po mestu ter opazovale oz. beležile označenost in število parkirnih mest za invalide. Pozorne smo bile tudi na prilagojenost vhodov, ovire na poti med parkirnimi mesti in vstopom v zgradbe, dostopnost znotraj stavb ter sanitarije.

Zabeležile smo si tudi opombe in posebnosti.

4 REZULTATI

4.1 Anketni vprašalnik

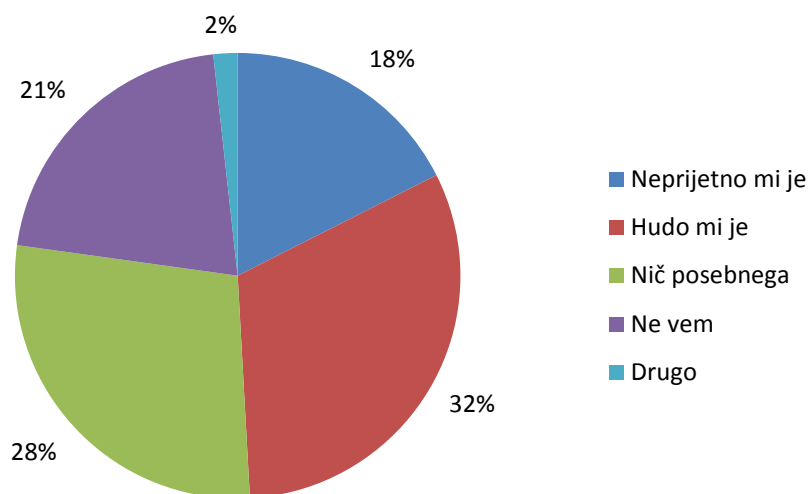
Graf 1: Deleži učencev glede na poznavanje oseb z gibalno oviranostjo.

Več kot polovica (63 %) anketirancev ne pozna nikogar z gibalno oviranostjo, slaba četrtnina pozna takšne osebe, preostali delež (14 %) vprašanih učencev pa ne ve, ali pozna tako osebo.

Tabela 1: Prikaz pripravljenosti učencev za sodelovanje z gibalno ovirano osebo na različnih področjih.

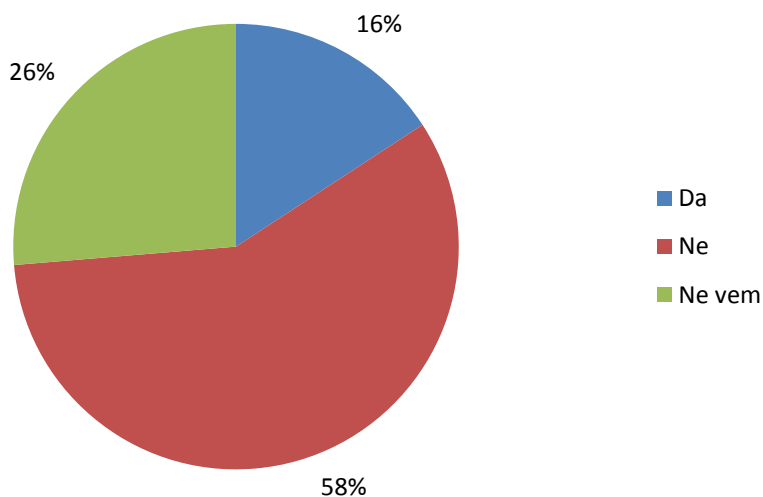
	Zagotovo	Verjetno	Mogoče/ ne vem	Malo verjetno	Sploh ne
Prijateljstvo	35 %	21 %	28 %	4 %	12 %
Fant/Punca	2 %	9 %	37 %	30 %	23 %
Poroka	2 %	2 %	33 %	39 %	25 %
Soplesalec	2 %	7 %	19 %	37 %	35 %
Seminarska naloga	35 %	25 %	23 %	11 %	7 %
Zaposlitev	18 %	21 %	44 %	11 %	7 %

Največji odstotek ljudi bi za prijatelja zagotovo imel tudi gibalno ovirano osebo, ostali pa v to dvomijo. V zasebnejše odnose oz. v resnejše zveze se petina anketirancev sploh ne bi spuščala. 39 % vprašanih trdi, da je poroka s takšno osebo malo verjetna, pri četrtnini pa sploh ni. Ples pa je pri večini malo verjeten ali pa sploh ni, samo pri 2 % je zagotovo. Seminarsko nalogo z gibalno ovirano osebo bi zagotovo delalo 35 % učencev, pri četrtnini anketirancev je to verjetno, ostali pa v sodelovanje dvomijo. Na vprašanje, če bi kot delodajalec zaposlili osebo z gibalno oviranostjo, je 44 % odgovorilo z mogoče, slaba petina z zagotovo, 7 % ne bi zaposlilo.

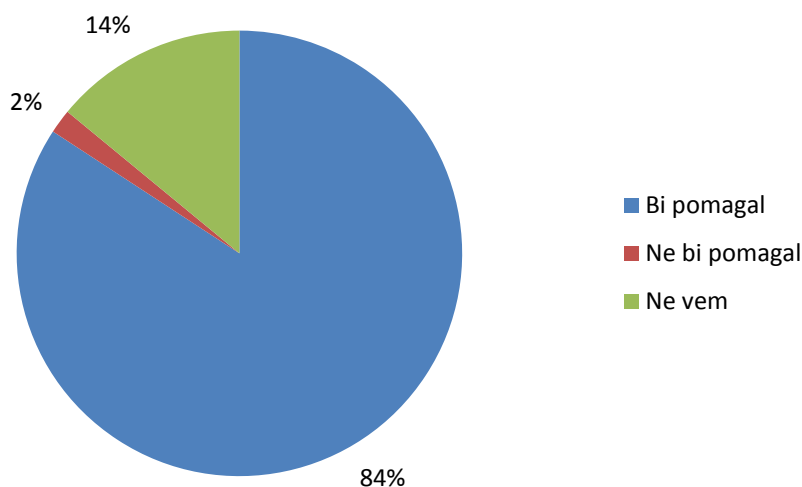
Graf 2: Občutja učencev, ki se pojavijo ob stiku z gibalno ovirano osebo.

28 % vprašanih nima ob stiku z gibalno ovirano osebo posebnih občutkov, slaba petina pa se ob stiku počuti neprijetno. Največji del anketirancev je označilo, da jim je hudo (32 %).

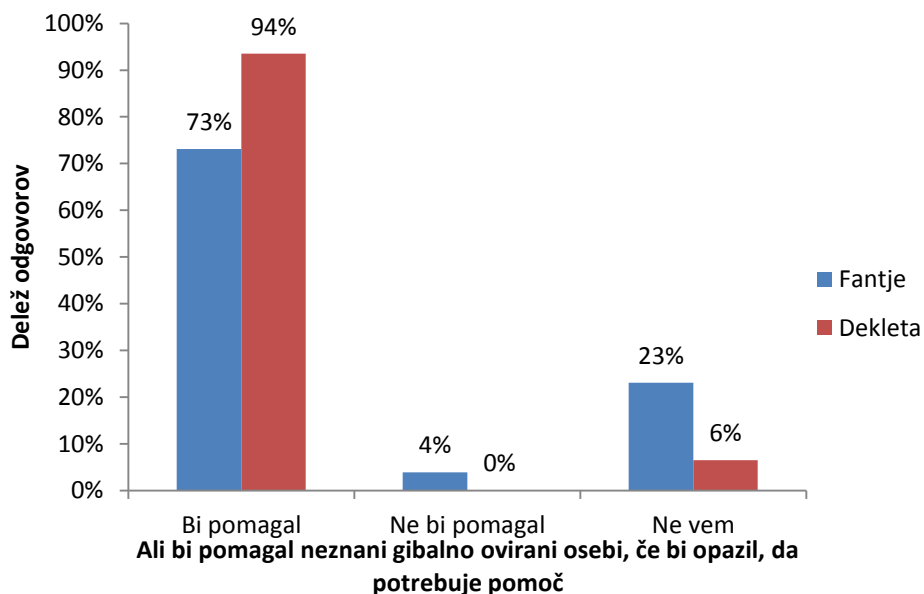
Graf 3: Ali si učenci predstavljajo, da se lahko tudi njim zgodi nesreča s trajnimi poškodbami

Skoraj 60 % učencev si ne predstavlja, da se lahko tudi njim zgodi nesreča s trajnimi poškodbami, delež takih učencev je le 16 %, ostalih 28 % pa je izbralo odgovor, da ne vedo.

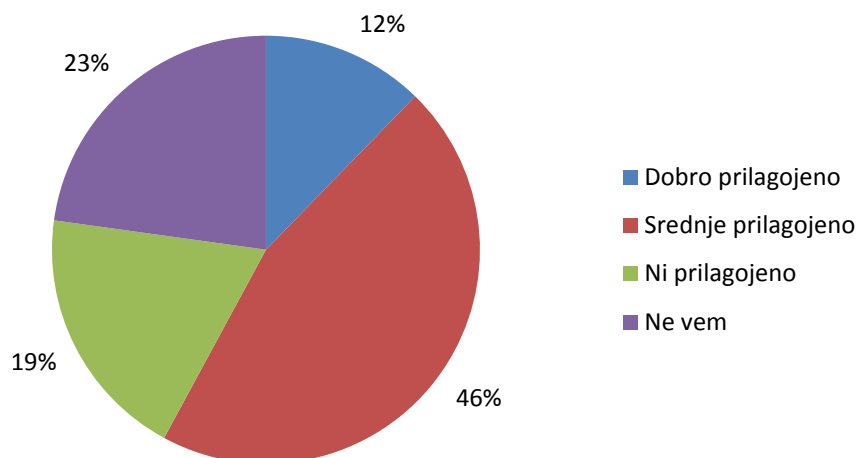
Graf 4: Pripravljenosti nuditi pomoč neznani gibalno ovirani osebi (vstop v stavbo, po stopnicah, ...)

84 % učencev bi pomagalo neznani gibalno ovirani osebi (npr. pot po stopnicah, vstop v stavbo), 14 % vprašanih ni prepričanih, zelo majhen del(2 %) pa pomoči ne bi ponudila.

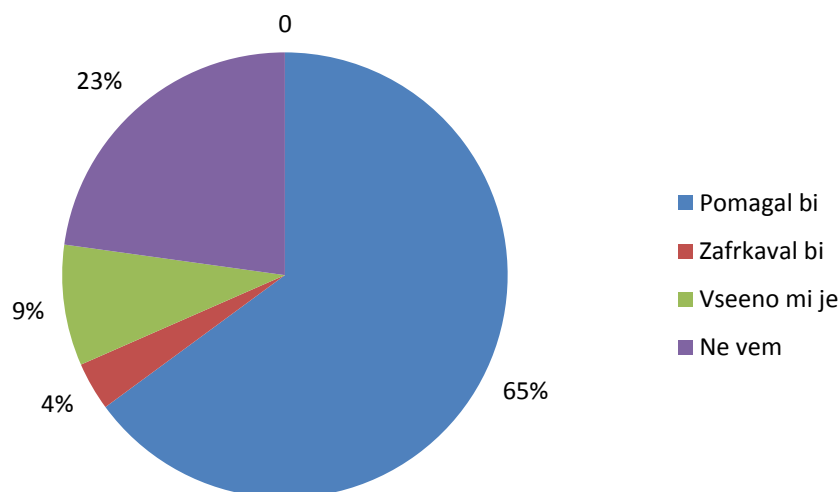
Graf 5: Razlike med fanti in dekleti v pripravljenosti pomagati neznani gibalno ovirani osebi, če bi opazili, da potrebuje pomoč (vstop v stavbo, po stopnicah)

Vidimo, da so skoraj vsa dekleta pripravljena pomagati (94 %), medtem ko je delež fantov nekoliko nižji (74 %). Nobena od deklet ni odgovorila, da ne bi pomagala, pri fantih je tak delež 4 %. Večji je tudi delež fantov, ki ne vedo, kako bi ravnali.

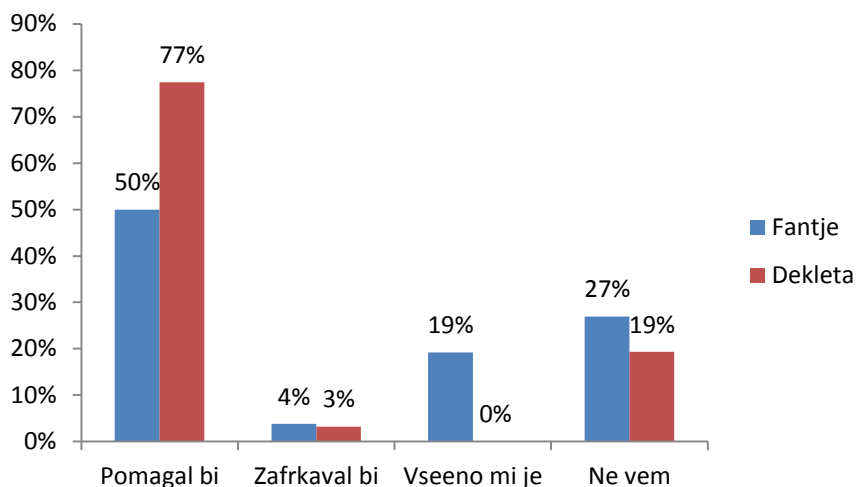
Graf 6: Mnenja učencev o tem, ali je okolje v mestu Šoštanj dobro prilagojeno za gibalno ovirane osebe (parkirna mesta, vhodi v stavbo, dostopnost znotraj stavb, pločniki)

Slaba polovica anketiranih meni, da je okolje v mestu Šoštanj srednje prilagojeno, skoraj petina pa jih je mnenja, da okolje ni prilagojeno. 12 % trdi, da je okolje dobro prilagojeno. 23 % mnenja ni izrazilo oz. ne vedo, kako bi se opredelili.

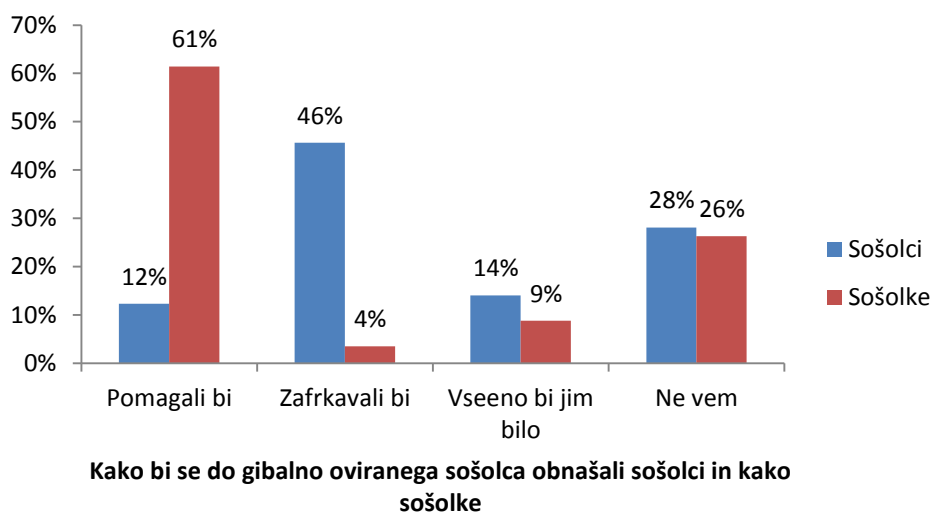
Graf 7: Razporeditev odgovorov na vprašanje, kako bi reagiral ob prihodu gibalno oviranega učenca v razred

65 % vprašanih bi ob prihodu gibalno oviranega učenca v razred reagiralo tako, da bi mu pomagali; dobra petina ne ve, kaj bi naredili ob prihodu, slabi desetini anketiranih oseb je vseeno, 4 % pa bi gibalno ovirano osebo zafrkavali.

Graf 8: Razlike med odgovori fantov in deklet, kako bi reagirali ob prihodu gibalno oviranega učenca v razred

Slabe štiri petine deklet bi pomagalo ob prihodu gibalno oviranega učenca, medtem ko bi pomagala le polovica fantov. 27 % fantov in 19 % deklet ne ve, kako bi reagirali, majhen delež odstotkov pa bi tega učenca zafrkaval.

Graf 9: Prikaz razlik, kako bi se do gibalno oviranega učenca obnašali sošolci in kako sošolke

Vidimo, da so učenci ocenili, da bi le majhen del sošolcev nudil pomoč, pri dekletih pa bi to naredilo 60 %. Skoraj polovica sošolcev bi učenca zafrkavala, pri dekletih pa je ta delež zelo majhen. Pri ostalih odgovorih posebnih razlik med spoloma ni bilo.

4.2 Opazovanje

Tabela 2: Število in urejenost parkirnih mest za invalide v Šoštanju

Inštitucija	Parkirna mesta (število)	Označenost	Ovire na poti, posebnosti	Oddaljenost
Banka	2	tabla, tla	Ob zasedenem parkirišču ni dostopa do invalidskega mesta	10 m
ZD, Lekarna	2	tabla, tla	Stopnice znotraj stavbe	30 m, 5 m
Šola	2	tabla, tla	/	10 m
Vrtec	2	tabla, tla	stopnice	50 m
Trgovina Tuš	2	tabla, tla	/	5 m
Trgovina Mercator	0	/	pločnik	/
Občina/upravna enota	2	tabla, tla	V primeru snega je na klančini naložen sneg	10 m
Pošta	1	tla	/	50 m
Knjižnica	2	tabla, tla	/	5 m
Kavarna	0	/	/	/
Frizerstvo	0	/	stopnice	/
Gorenje	2	tabla, tla	/	50 m
Kulturni dom	2	tabla, tla	/	30 m
Veterinar	0	/	stopnice	/

Iz tabele lahko opazimo, da so pred javnimi ustanovami v Šoštanju zagotovljena parkirna mesta za invalide; v večini primerov po dve parkirni mesti, pred knjižnico pa eno. Vsa parkirna mesta so označena tako s talno označbo kot tudi s tablo. Večina parkirišč se nahaja blizu vhoda.

Sanitarije: sanitarije za invalide imata urejena naša šola ter zdravstveni dom. Pri zdravstvenem domu smo ob pregledu stranišča ugotovile, da ga uporabljajo za skladiščenje različnih stvari.

Tabela 2: Opazovanje zasedenosti parkirišča za invalide v slabem vremenu (sneženje) pred OŠ KDK Šoštanj

Čas opazovanja	Število avtomobilov	Povprečen čas parkiranja
11.15-12.10	7	4,8 min

Tabela 3: Opazovanje zasedenosti parkirišča za invalide v lepem vremenu (sončno) pred OŠ KDK Šoštanj

Čas opazovanja	Število avtomobilov	Povprečen čas parkiranja
11.15-14.05	7	5,1 min

Opazovale smo parkirne prostore pred Osnovno šolo Karla Destovnik-Kajuha Šoštanj po pouku. V slabem vremenu je v krajšem času opazovanja parkiralo enako število avtomobilov kot v lepem vremenu, ko smo opazovale dlje časa. Povprečen čas parkiranja je bil podoben, nihče od avtomobilov ni imel nalepke za parkiranje.

4.3 Intervju

- Intervju smo izvedle z gospodom Janezom Hudejem, ki je po prometni nesreči postal paraplegik.

Povejte kaj o sebi.

Ime mi je Janez, star sem 50 let, živim v Vinski Gori s svojo ženo Marino ter hčerko Majo. Pri 18 letih sem imel nesrečo z motorjem in od takrat sem priklenjen na invalidski voziček. Sem tudi predsednik društva paraplegikov jugozahodne Štajerske. V prostem času se ukvarjam s športom, rad igram šah ter karte.

Povejte kaj o svoji nesreči.

Pri 18 letih sem se z motorjem peljal iz Podgorja domov, v Razbor. Pot, ki naj bi trajala pol ure je trajala 11 mesecev. V trdi temi sem zapeljal s ceste v graben in tam obležal celo noč. Po nekaj dneh sem se zbudil iz kome in se mogel sprijazniti z resnico, da imam zlomljeno hrbtenico in bom moral preostanek življenja preživeti na invalidskem vozičku.

Kako ste sprejeli svoje težave?

Na začetku mi je bilo zelo težko. A kmalu sem spoznal, da lahko svojo invalidnost spremenim v prid, spoznal sem, da sem lahko tudi tako koristen in življenje ni bilo več tako težko. Vedno sem imel kaj delati in skoraj sem pozabil, da sem invalid.

Kako so se odzvali starši, družina?

Tudi njim je bilo na začetku težko, ko pa so videli, da začenjam sprejemati svoje težave, je tudi njim postalo lažje.

Kdo vam je pomagal?

Družina ter prijatelji.

Ste nadaljevali šolanje? Ste imeli kakšne težave v šoli?

Šolanje sem nadaljeval, bilo pa je težko, saj mi nobena šola ni omogočala premikanja v višja nadstropja, ker ni bilo dvigal. V višja nadstropja so me morali nositi sošolci. Šolo sem končal na rokah sošolcev.

Ste zaposleni? Kaj menite, ali je gibalno oviranim osebam težko najti zaposlitev?

Trenutno sem zaposlen v Gorenju.

Gibalno oviranim osebam je težko najti zaposlitev kljub primerni zakonodaji, ki ureja področje zaposlovanja invalidov. Zaposlitev v gospodarski dejavnosti je težka in naporna.

Kakšne prilagoditve imate v hiši, avtomobilu?

Imam takšne prilagoditve, da mi je omogočeno samostojno življenje, dostop brez stopnic, širša vrata, večje prostore za neovirano delo, večje sanitarije in dvigalo, s katerim mi je omogočen dostop do zgornje etaže hiše. Za mobilnost imam avtomobil na ročno upravljanje.

Ali na poti z vozičkom naletite na kakšne ovire?

Odvisno. Skoraj zmeraj naletim na stavbo oz. pločnik, ki ni dostopen. Največje ovire mi postavljajo »zdravi ljudje«, ki se mi na ulici ne umaknejo dovolj, da bi lahko peljal mimo.

Bi še kaj dodali?

Sem tudi prvi invalid, ki se je potopil v vodi.

Po nesreči sem veliko strast našel v športu. Ukvarjal sem se z metom kopja, krogle, diska in vožnje z vozičkom ter peterboj. Zaradi dobrih rezultatov so me sprejeli v državno reprezentanco. Čeprav sem prvi tekmovalni voziček naredil kar sam z ženino pomočjo in z njim nisem mogel konkurirati tujim tekmovalcem, so me je volja in vztrajni treningi gnali naprej.

Bil je tudi sedemkrat športnik Mestne občine Velenje.

- Imele smo srečanje z Nacetom ter izvedle intervju z njegovo mamo Sergejo Hudolist.

Povejte kaj o Nacetu.

Nace je zelo živahen ter vztrajen sedemletni fantek. Rodil se je s cerebralno paralizo, a je na pogled kot vsak običajen deček. Hodi v 2. razred Osnovne šole v Podgorju.

Lahko poveste kaj več o njegovi bolezni?

Rodil se je pri šestih mescih z manj kot kilogramom teže. Bil je čisto majhna štručka. Posledica tega je bila možganska krvavitev in postavili so mu diagnozo cerebralne paralize. Oblika te bolezni ni težka, saj se bolj ali manj pozna le v njegovi hoji ter malo pri sodelovanju pri pouku. Takšno obliko ima le 5 % bolnikov na svetu.

Kakšni so bili vaši občutki, ko ste izvedeli, da bo vaš otrok gibalno oviran?

Seveda me je, kot bi vsako mamo, prevzel strah, saj na začetku nisem vedela, kaj to pomeni. Vedela sem, da ima to bolezen, a nisem vedela, kako se z njo spoprijeti, kakšno pomoč bo potreboval, ali bo sploh zmožek hoditi. V glavi naju z možem se je vrstilo vprašanje za vprašanjem. Kmalu pa sva ugotovila, da bo Nace skoraj kot čisto vsak otrok.

Ste mu v otroštvu posvečali več pozornosti, mu več pomagali?

Seveda je potreboval več pomoči pri nekaterih stvareh, na primer pri hoji, pomagala sem mu, da je pravilno vstal, saj je želel vstati z obema nogama hkrati, kar se drugim mamam ne zdi izziv. Bil je pravi izziv, a ko je pri štirih letih shodil, je bil pravi »piknik«. Spodbujala pa sem ga, da je bil čim bolj samostojen in presenečala me je njegova vztrajnost. Želel je osvojiti vse, česar se je lotil.

Ste imeli kakšne skrbi, ko ste ga vpisali v šolo?

Malo sem razmišljala o tem, da bi ga vpisala na posebno šolo, a se je hitro vključil med sošolce. Je pravi »frajler«, vsi ga imajo radi. Dodelili pa so mu tudi spremljevalca, ki je v času pouka ob njem in mu pomaga premagovati fizične ovire. Nace ima tudi status otroka s posebnimi potrebami. Dodeljena mu je strokovna pomoč, dogovorili pa smo se tudi za različne prilagoditve pri izvajanju pouka in preizkusih znanja – npr. ima na voljo podaljšan čas pisanja preizkusov, preizkuse lahko tudi piše v posebni sobi. Šola pa se v celoti nahaja v pritličju. S sodelovanjem z šolo in možnostmi, ki jih ima Nace v šoli, sem zadovoljna.

Kateri je njegov najljubši predmet v šoli?

Veliko ljudi se čudi, a njegov najljubši predmet je športna vzgoja. Uživa v športu, posebno v nogometu in plavanju. Želi uspeti v vsem. Tudi če mu kaj ne gre, bo poskušal, dokler ne bo tega osvojil.

Imate posebno prilagojeno hišo?

Nace lahko brez težav premaguje krajše razdalje, hiša ni posebno prilagojena, saj tega ne potrebuje. A na poti po hiši ni postavljenih ovir.

V čem Nace uživa?

Kot sem že povedala, Nace uživa v športu, posebno v nogometu, v igranju šaha. Rad tudi peče in kuha ob meni. Uživa pa tudi v gledanju risank.

Bi dal Nace nam in vsem, ki bodo prebrali to nalogo, kakšno sporočilo?

Seveda! Moj moto je: kjer je volja, tam je pot.

- Intervju smo izvedli z Boštjanom, ki je gibalno oviran že od rojstva.

Povejte kaj o sebi.

Sem Boštjan, star 43 let, živim v Velenju, v stanovanju, kamor sem se pred kratkim preselil, in delam kot skladiščnik v zasebnem podjetju.

Ali imate težave že od rojstva ali so posledica kakšne nesreče?

Težave imam že od rojstva, ker so mi že po rojstvu ugotovili prirojen zapleten izpah kolka.

Ali pri vsakdanjih opravilih potrebujete kakšno pomoč? Ali se vaš vsakdan v čem razlikuje?

Do sedaj posebne pomoči še nisem potreboval. Moja težava z nogami vpliva na manjše pa tudi večje stvari. Vsake čevlje moram odnesti k čevljarju, da mi prilagodi višino pete. Tudi pri iskanju stanovanja za selitev je bilo pomembno, da ima dvigalo ali pa je locirano pritličju.

Kakšno je bilo vaše otroštvo?

Pri starosti 8 mesecev so me napotili v bolnišnico. Tam sem ostal, dokler nisem bil star 2 leti in pol. Starši so se vsak vikend vozili iz Velenja na obalo, da so me obiskovali. Glede na to, da takrat ni bilo avtocest, si lahko predstavljate, da je bilo to zelo naporno. Ker v tistem obdobju nisem bil doma in nisem imel veliko stikov z družino, sem se navezal na sestro v bolnišnici. Še zdaj sva z gospo občasno v stikih. Kot otrok sem bil tudi večkrat operiran. Nositi sem moral opornice. Shodil sem pri treh letih in pol.

Pri sami hoji nisem imel večjih težav, razen če nisem bil preveč dolgo na nogah. Seveda nisem mogel opravljati večjih fizičnih naporov kot ostali in tudi večkrat so me vrstniki zafrkavali, ker sem dokaj močno šepal. Pri telovadbi in kakšnih pohodih ter izletih sem bil drugače obravnavan kot ostali. Drugače pa sem se dobro počutil oz. veliko bolje kot kasneje. Kljub vsemu se mi zdi, da sem imel dokaj normalno otroštvo.

Kam ste hodili v osnovno šolo/srednjo šolo/na študij?

V OŠ in SŠ sem hodil v Velenju, študiral pa sem v Ljubljani na Filozofski fakulteti.

Ali ste imeli kakšne težave pri izbiri šole? Ali ste si želeli doseči kak cilj, pa ga niste mogli?

Pri izbiri srednje šole sem imel določene težave, ker sem moral izbrati takšno, da mi ne bi bilo kasneje treba fizično delati.

Kako ste se v šoli počutili?

V šoli sem imel večino časa manjvrednostni kompleks in bil večkrat v domeni frustracij. Bil sem dokaj sramežljiv in delno vase zaprt ter večkrat sem se počutil osamljenega po eni strani, po drugi pa sem bil družaben in zgovoren. Mislim, da je moja hiba precej negativno vplivala na mojo mladost in učenje. Pri pouku sem imel težave s koncentracijo, saj sem se velikokrat pri samem sebi ukvarjal s svojimi težavami namesto s snovjo. Nerodno mi je bilo, kadar sem moral iti pred tablo. Zgodilo se je tudi, da sem dobil »cvek«, saj nisem hotel iti pred tablo, ko sem bil vprašan. Zaradi šepanja mi je bilo nerodno in sem raje ostal v klopi in dobil slabo oceno.

Kako ste izvajali ure športne vzgoje?

V osnovni šoli sem do 6. razreda počival med težjimi fizičnimi napori, vendar še opravljal polovico vseh dejavnosti, kasneje pa večinoma sedel in opazoval. Seveda sem večkrat hotel imeti prosto uro oz. želel iti v knjižnico, ker mi je bilo dolgčas. Včasih sem pobiral žoge, štel rezultate in pomagal učitelju pri pripravah za določene igre. V izkazu sem imel pri telesni vzgoji napisano 'oproščen'.

V srednji šoli in na fakulteti pa sem večinoma igral namizni tenis, kar v osnovni šoli ni bilo mogoče, tako da sem na podlagi dobrega igranja namiznega tenisa bil ocenjen z 'uspešno' oz. na fakulteti z 'opravljeno'.

Ali so vam učitelji kaj pomagali?

Učitelji so mi pomagali s prilagajanjem, kolikor je bilo to tedaj mogoče, ker ni bilo prilagojenih programov za invalide.

Kakšne so vaše izkušnje z iskanjem zaposlitve?

Težko je najti zaposlitev, ker določenih stvari ne zmoreš in je tako primernih služb manj, kot če bi bil popolnoma zdrav.

Kakšne prilagoditve so vam nudili delodajalci (delovni čas, oprema delovnega mesta, ...)?

V službi sem večinoma opravljal sedeča dela za računalnikom in delno hojo, kaj težjega sem redko opravljal, tako da so mi delodajalci šli precej na roko, so razumeli in upoštevali moje omejitve.

Kje ste/ste bili zaposleni?

V svoji službeni karieri sem delal kot receptor, učitelj, skrbnik, trenutno pa delam kot skladiščnik v pisarni, kjer skrbim za proizvodni material fizično in programsko.

Ali ste kdaj imeli občutek, da ste diskriminirani zaradi oviranosti?

Včasih, predvsem s strani sovrstnikov, drugače pa ne.

Ali so vas sošolci sprejemali, kako ste se razumeli s sošolci, učitelji?

Sošolci so me v glavnem dobro sprejemali in tudi dobro sem se razumel z učitelji. Res je pa, da sem bil zaradi kompleksov, frustracij in anksioznosti večkrat nerazumljen in zato sem se počutil osamljenega, kar me je velikokrat vodilo v spor s prijatelji in prijateljicami ter starši.

Na kakšen način so vas starši vzgajali (veliko pomoči, poudarjali samostojnost, podpirali, ...)?

Starši so mi pomagali na vse možne načine in mi dali vedeti na vsakem koraku, da moram izbrati drugačno pot kot moji prijatelji, ker nikoli v življenju ne bom sposoben večjih fizičnih naporov. Poskušali so me razumeti, kolikor so lahko, in mi pomagali, vendar pa je bilo včasih težko in večkrat so bili zmedeni ter obupani. Nikoli mi pa niso v vsakdanjem življenju dali občutka, da sem invalid, vsaj namenoma ne.

Ali se vam zdi, da vas na splošno ljudje sprejemajo (kako se odzivajo: presenečeni, sprejemajo, zavračajo, ...)?

Ljudje me na splošno sedaj dobro sprejemajo, kakšnih 30 let nazaj, ko je bilo drugače kot sedaj, pa so se kar čudili, ko so me srečevali, spoznavali.

Kaj rad počneš?

Berem, gledam filme, hodim, pomagam drugim, opazujem ljudi, se izpopolnjujem v splošni razgledanosti, ker sem radoveden.

Ali ste se želeli ukvarjati s kakšno dejavnostjo, pa se niste mogli?

Vedno sem si želel igrati tenis in študirati egiptologijo oz. Stari Vzhod.

- Intervju z Nacetovo učiteljico Nino Krištofelc

Kakšne posebnosti ste najprej opazili pri učencu?

Ko sem dečka prvič videla, sem pri njem opazila njegovo negotovo hojo, opornice, ki so objemale njegove noge in njegovo izredno kumunikativnost in nasmeh.

Kako ste se pripravili na prihod učenca? Ali vas je kaj skrbelo?

Mama se je že pred pričetkom šolskega leta oglasila na šoli, opisala je dečkove težave in povedala za pripomočke, ki jih bo potreboval v šoli. Hkrati je izrazila željo po sprotni komunikaciji in reševanju težav. Ker sem se prvič srečala z gibalno oviranim učencem, sem seveda imela pomisleke in dvome, kako bom izvajala športno vzgojo in ostale aktivnosti, ki so povezane z gibanjem.

Ali je bilo potrebno prilagoditi način poučevanja? Ali mu je potrebno posvetiti več pozornosti?

Vidno in slušno deček sprejema učno snov brez težav. Pri pisnem izražanju (tudi zaradi motoričnih sposobnosti) pa je počasnejši, potrebuje dodatna navodila za delo ali pomoč učitelja. Zato mu delo prilagajam, nudim dodatno razlago in pomoč pri delu, občasno pa mu zmanjšujem tudi količino in zahtevnost nalog, ki jih mora opraviti. Pri učnih listih mu občasno prilagajam višino in razmik črk, kakor tudi pri učenju črk. Pri preverjanjih in ocenjevanjih pa ima podaljšan čas reševanja v učilnici z ostalimi učenci ali individualno. Pri delu je počasnejši, saj potrebuje za reševanje določenih nalog več časa. Izdelali smo individualni program, kjer smo zastavili cilje po katerih želimo, da napreduje, ter zapisali prilagoditve, ki jih potrebuje.

Ali je bilo potrebno prilagoditi prostor, pohištvo, potrebščine? In če da, kako ste to naredili?

Prostora ni bilo potrebno prilagoditi, ker je učilnica v pritličju, do katere se da priti po klančini (če pride z vozičkom) ali po treh stopnicah. V učilnici smo prilagodili mizo (izrez in višino mize) ter kupili stol, ki je prilagojen in ima nastavljivo višino.

Pri šolskih potrebščinah ima svinčnik, barvice in nalivnik, ki so prilagojeni pravilni drži pisala.

Kdo vse dečku pomaga v šoli?

Dečku pomagajo njegova spremljevalka, učitelji, specialna pedagoginja, šolska svetovalna delavka in sošolci.

Kako poteka pouk športne vzgoje?

Pouk športne vzgoje poteka brez težav. Pri urah je prisotna njegova spremljevalka, ki mu pomaga pri izvajanju določenih nalog oziroma vaj. Naloge se prilagajajo, saj vseh nalog učenec ne more izvajati, zato namesto njih izvaja druge. Prilagaja pa se tudi število in količina izvedenih vaj.

Kako potekajo ekskurzije, tečaji plavanja, smučanja? Ali se jih lahko udeležuje?

Deček se udeležuje vseh aktivnosti, ki so na šoli. Pri določenih aktivnostih (pohodi, daljše ekskurzije, ...) uporablja kolo - trikolesnik ali štirikolesnik na akumulator. Pri tečajih smučanja in plavanja ima individualnega učitelja.

Kako dečka sprejemajo sošolci in drugi učenci na šoli?

Učenec je zelo priljubljen med sošolci. V razredu ga imajo radi, vedo, česa je sposoben in kje potrebuje pomoč. Do njega so uvidevni in ustrežljivi, saj mu poskušajo pomagati na vseh področjih (pri igri, pri pripravi šolskih potrebščin, pri pravilnem sedenju, ...).

Že v prvih dneh šolanja so razredniki seznanili učence ostalih razredov o dečkovih težavah in do sedaj ni bilo nobenih težav. Vsi ga lepo sprejemajo, mu pomagajo, odprejo vrata, ga spremljajo po hodniku, mu namenijo kakšno spodbudno besedo ali nasmeh.

Kako poteka sodelovanje s starši, ostalimi učitelji na šoli?

S starši lepo sodelujemo. Sproti se dogovarjamo o njegovem delu, reševanju težav, pomoči in o vseh aktivnostih, ki potekajo na šoli. Redno se srečujemo na sestankih in spremljamo njegov napredek. Učitelji ga poznajo, saj se z njim srečujejo pri učnih urah, pri malici, na kosilu, na hodniku ali kje drugje. Zanje pripravljam predavanje o njegovih posebnostih in nadaljnjem delu.

- intervju z našo šolsko svetovalno delavko Jelko Peterlin

Ali so na šoli gibalno ovirani učenci? Koliko?

Imamo 4 oz. 5 lažje gibalno oviranih učencev, a nimajo posebnih omejitev.

Kako poteka sodelovanje z učitelji, učenci in starši?

Veliko se pogovarjamo in srečujemo na sestankih s starši, učitelji ter otroki. Čim več skušamo vključiti učence ter njihove želje. Vsak učenec ima tudi svoj individualni načrt in prilagoditve, ki mu olajšajo delo v šoli.

Kako ocenjujete, da je poskrbljeno za gibalno ovirane otroke na naši šoli?

Mislím, da je dobro poskrbljeno za gibalno ovirane otroke. Imamo tudi dvigala, ki omogočajo lažje premikanje v višja nadstropja, učilnice so velike, vhodi in hodniki široki.

Ali se vam zdi, da je sedaj bolje poskrbljeno za gibalno ovirane učence kot v preteklosti?

V preteklosti je bilo v šolah slabše poskrbljeno. V preteklosti posebnih prilagoditev ni bilo oz. je bilo to prepuščeno vsakemu učitelju po svoje.

Sedaj imajo otroci s posebnimi potrebami možnost ur dodatne strokovne pomoči, kjer odpravljajo primanjkljaje na področjih, kjer imajo težave.

Imajo tudi možnost prilagoditev, lahko časovnih, prostorskih. Npr. pri preizkusu znanja imajo na voljo več časa, če imajo težave s pisanjem, lahko pišejo preizkuse v posebnem prostoru ipd.

Poleg tega skušamo osveščati otroke o tem, čeprav še vedno zasledim veliko stigem, stereotipov, ki se nanašajo na zunanost.

- Intervju z gospo Nino Gošnik, rehabilitacijsko svetovalko na Zavodu za zaposlovanje

Prosim, opišite, kako poteka vaše delo in v čem se razlikuje od dela ostalih svetovalk na Zavodu za zaposlovanje?

Zakonsko podlago in usmeritve dela rehabilitacijskega svetovalca na Zavodu za zaposlovanje predstavlja Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (ZZRZI-UPB 2).

Rehabilitacijski svetovalec skupaj z brezposelno osebo prouči smiselnost vloge za pridobitev statusa invalida in/ali pravice do zaposlitvene rehabilitacije. Pri tem upošteva razpoložljive podatke o posameznikovem delovnem in socialnem funkcioniranju, njegovih zmožnostih, potencialih, interesih in ovirah ter možnostih za vključevanje v zaposlitev ali izobraževanje.

Brezposelno osebo, pri kateri obstaja velika verjetnost trajnih posledic telesne ali duševne bolezni oziroma okvare in ima zaradi tega večje ovire pri zaposlovanju ter nima možnosti za uveljavljanje pravic na podlagi drugih zakonov, vključi v postopke po Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov. V procesu ocenjevanja invalidnosti in zaposlitvene rehabilitacije sodeluje z rehabilitacijsko komisijo in izvajalci zaposlitvene rehabilitacije.

Vključitev v zaposlitveno rehabilitacijo se začne po pridobitvi mnenja rehabilitacijske komisije. Rehabilitacijski svetovalec pripravi rehabilitacijski načrt, v katerem skupaj z invalidom opredelita cilje zaposlitvene rehabilitacije, vrsto in trajanje storitev ter način spremljanja.

Storitve zaposlitvene rehabilitacije so: svetovanje, spodbujanje in motiviranje invalidov k aktivni vlogi, priprava mnenja o ravni invalidovih sposobnosti, znanj, delovnih navad in poklicnih interesov, pomoč pri sprejemanju lastne invalidnosti in seznanjanje o možnostih vključevanja v usposabljanje in delo, pomoč pri izboru ustreznih poklicnih ciljev, razvijanje socialnih spretnosti in veščin, pomoč pri iskanju ustreznega dela oziroma zaposlitve, analiza konkretnega delovnega mesta in delovnega okolja invalida, izdelava načrta prilagoditve delovnega mesta in delovnega okolja, izdelava načrta potrebne opreme in sredstev za delo, usposabljanje na konkretnem delovnem mestu oz. izbranem poklicu, spremljanje in strokovna pomoč pri usposabljanju in izobraževanju, Spremljanje invalida na delovnem mestu po zaposlitvi, sprotno ocenjevanje delovnega procesa, ocenjevanje doseganja delovnih rezultatov invalidov.

Rehabilitacijski načrt se spremlja in dopolnjuje na podlagi poročil izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije, sodelovanja na timih izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije in na podlagi svetovalnih obravnav.

Rehabilitacijsko svetovanje se zaključi z oceno zaposlitvenih možnosti osebe na podlagi evalvacije vseh dotlej zbranih poročil in drugih informacij o osebi.

Katera podjetja v Šaleški dolini največ zaposlujejo invalide?

Invalidska podjetja v Šaleški dolini, ki so v letu 2013 zaposlovala osebe s statusom invalida:

GORENJE I. P. C., Invalidsko podjetniški center, d. o. o., VEPLAS MEDIA, družba za usposabljanje in zaposlovanje invalidov d. o. o., TURNA proizvodnja in trgovina d. o. o., HTZ Harmonija tehnologije in znanja, invalidsko podjetje, d. o. o. Velenje.

Neprofitni delodajalci v Šaleški dolini, ki so v letu 2013 zaposlovali osebe s statusom invalida preko ukrepa APZ-javna dela: Šolski center Velenje, Muzej Velenje, Center za socialno delo Velenje, Medobčinsko društvo gluhih in naglušnih Velenje, Varstveno delovni center Saga, Dom za varstvo odraslih Velenje, Knjižnica Velenje, Andragoški zavod Ljudska univerza Velenje, INTEGRA INŠTITUT, Inštitut za razvoj človeških virov, Mestna občina Velenje.

Program javnih del v okviru ukrepa Aktivne politike zaposlovanja (APZ) izvajajo neprofitni delodajalci, ki se jih izbira na podlagi javnega povabila. V letu 2013 se je preko ukrepa APZ - javna dela zaposlilo 49 oseb s statusom invalida.

Kakšne možnosti za zaposlitev ima oziroma ali se lahko invalid zaposli tudi v povsem običajnem podjetju?

Invalid se lahko zaposli tudi v povsem običajnem delovnem okolju. Delodajalcu Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov določa obvezni delež (kvoto) invalidov, ki jih mora zaposlovati. Delež je različen glede na dejavnost delodajalcev, vendar mora obsegati minimalno 2 % do 6 % skupnega števila zaposlenih. Zavezanec je vsak delodajalec, ki je pravna ali fizična oseba ali oseba javnega prava, in zaposluje najmanj 20 delavcev.

Javni razpisi Sklada RS za spodbujanje zaposlovanja invalidov (SVZI) omogočajo delodajalcem pridobivanje finančnih spodbud za zaposlovanje invalidov oziroma za izvajanje programov vključevanja v podporne oblike zaposlitve (zaposlitve v običajnih delovnih organizacijah, ne v invalidskih podjetjih ali zaposlitvenih centrih).

Z vključevanjem invalidov v prilagojeno delovno okolje delovnih organizacij, katerih primarni cilj ni zaposlovanje invalidov, uvedbo kvotnega sistema ter naraščajočo potrebo po družbeni in socialni ozaveščenosti delodajalcev, je postalo vse bolj aktualno vprašanje pridobivanja sredstev za zaposlovanje ranljivih skupin.

Delodajalci, ki presegajo minimalno zakonsko določeno kvoto zaposlenih invalidov (2-6 % od vseh zaposlenih), enako velja tudi za samozaposlene invalide, so upravičeni do oprostitev plačila prispevkov pokojninskega in invalidskega zavarovanja za zaposlene invalide, nagrade za preseganje

minimalne predpisane kvote na področju zaposlovanja invalidov, povračila stroškov prilagoditve delovnega okolja v podpornem zaposlovanju.

Ali menite, da invalidi (npr. gibalno ovirani) težje najdejo zaposlitev v primerjavi z ostalimi iskalci zaposlitve?

Število zaposlitev invalidnih oseb v zadnjih letih narašča. K hitrejšemu vstopu invalidne osebe v zaposlitev pripomorejo ukrepi aktivne politike zaposlovanja (javna dela, subvencije za zaposlitev, usposabljanja na delovnem mestu), sistematično in kakovostno izvajanje rehabilitacijskega svetovanja in drugih storitev za trg dela, zdravstveno zaposlitveno svetovanje vključno s storitvami zaposlitvene rehabilitacije v okviru Zavoda RS za zaposlovanje.

Koliko je brezposelnih invalidov na velenjskem področju?

Na Uradu za delo Velenje (MO Velenje, občini: Šoštanj in Šmartno ob Paki) je bilo konec decembra 2013 prijavljenih 433 brezposelnih oseb s statusom invalidnosti ali 9,4 % manj kot v decembru 2012. V evidence pa se je na novo prijavilo v letu 2013 151 brezposelnih invalidov. V letu 2013 so k povečani brezposelnosti invalidnih oseb pripomogli stečaji podjetij in odpuščanja v podjetjih zaradi presežkov. Povečana motivacija, aktivacija, individualni pristop in informiranje oseb s statusom invalidnosti je pripomogel k večjemu vključevanju le-teh v ukrepe aktivne politike zaposlovanja (javna dela, subvencije za samozaposlitev in zaposlitev).

- Intervju z vodjo kadrovanja v invalidskem podjetju Gorenje I. P. C. Tatjano Draksler

Prosim, predstavite nam na kratko vaše podjetje.

Gorenje I. P. C., d. o. o. je invalidsko podjetje. Smo hčerinska družba Gorenja d. d. Trenutno nas je zaposlenih 812 od tega 50,4 % s statusom invalida. Naša dejavnost je: izdelava stiroporne embalaže, proizvodnja kablskih setov, sestava podsklopov in pa izdelava navodil in tiskovin.

V čem se invalidsko podjetje razlikuje od običajnega?

Bistvena razlika je v tem, da invalidska podjetja zaposlujejo vsaj 40 oz. 50 % zaposlenih s statusom invalida. To posledično pomeni, da mora biti proizvodni proces prilagojen osebam s statusom invalida.

Ali se delo kadrovske službe v invalidskem podjetju razlikuje od dela v ostalih podjetjih? In če se, kako?

Načeloma je delo v kadrovski službi v invalidskem podjetju enako kot v drugih podjetjih. Mogoče je potrebno boljše poznavanje zakonodaje s tega področja in pa seveda poseben občutek, usposobljenost za delo z ljudmi s statusom invalida.

Katere so najpogostejše prilagoditve na delovnem mestu, ki jih omogočate vašim zaposlenim?

Gre za prilagoditve glede dvigovanja bremen (dvižni platoji, vozički), omogočanje stoječega in sedečega dela (prilagodljive delovne mize po višini, nakloni, ...), razni pripomočki (šablone).

Ali menite, da invalidi težje najdejo zaposlitev v primerjavi z ostalimi ljudmi?

Menim, da invalidi težje najdejo zaposlitev. Delodajalcev, ki nudijo prilagojena oz. lažja dela, je manj.

- Intervju s psihologinjo Majjo Sagadin, ki je zaposlena na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Republike Slovenije - Soča

Kako poteka vaše delo?

Na oddelku za rehabilitacijo odraslih oseb (od 15. leta naprej) po nezgodni poškodbi je psihološka obravnava sestavljena iz psihodiagnostike, kognitivne rehabilitacije in psihoterapije. Pri psihodiagnostiki gre za oceno kognitivnih sposobnosti ter čustvenih in vedenjskih področij osebnosti. Kognitivna rehabilitacija pomeni krepitev okrevanja prizadetih kognitivnih funkcij in razvijanje strategij za premagovanje težav v vsakodnevnem življenju. Psihoterapija pa vključuje krepitev sposobnosti samoopazovanja, realnega in kritičnega presojanja situacije in sebe, samozaupanja in s tem aktivnejše doseganje samostojnosti v življenju. Psihološka obravnava zajema tudi pomoč pacientom in svojcem pri soočanju s situacijo, pri soočanju s stresom, v procesu žalovanja in pri premagovanju težav. Paciente spremljamo in jim pomagamo tudi pri vključevanju v socialno okolje – šolo, delovno mesto, dom, družino.

Katere dejavnosti (prometne nesreče, šport, ...) so najpogostejši vzrok trajnih poškodb, ki povzročijo gibalno oviranost?

Najpogostejši vzrok nezgodne poškodbe so prometne nesreče, sledijo padci in športne nesreče (smučanje, kolesarjenje, adrenalinski športi, ...). Najpogosteje se poškodujejo mladi med 15. in 30. letom ter starejši po 60. letu. Večina poškodovanih je moških.

Kako se poškodovane osebe soočajo s svojo poškodbo?

Najpogostejše posledice lahko razdelimo v tri večje skupine: fizične, kognitivne ter čustvene in vedenjske. Med fizične prištevamo: motnje gibanja, senzorične motnje, motnje sluha, motnje vida, glavobol, utrudljivost, epilepsijo in drugo. Med kognitivnimi so najpogostejše motnje izvršilnih sposobnosti, spomina, vidno-prostorskih sposobnosti, pozornosti, govorno-jezikovnih sposobnosti, manjša hitrost predelave informacij, slabši uvid v lastne zmožnosti in težave. Med čustvenimi in vedenjskimi posledicami pa se lahko pojavijo: znižana frustracijska toleranca, čustvena labilnost, nihanja razpoloženja, apatija, dezinhibicija, anksioznost ali depresija. Z vsemi temi posledicami se posamezniki zelo različno soočajo. Nasploh je okrevanje po poškodbi lahko dolgotrajno, traja več let. Sprva so ljudje bolj osredotočeni na gibalno področje in posledice, ki jih opažajo pri sebi na tem področju. Njihov prvi cilj je po navadi, da npr. shodijo. Večinoma so šele mnogo kasneje zmožni uvideti težave na kognitivnem področju (npr. nihajočo pozornost, slabša sposobnost učenja, ...), najkasneje pa čustvene in vedenjske spremembe. Za sprejetje teh posledic pa potrebujejo

posamezniki več let. V tem času se med drugim tudi naučijo, kako premostiti težave, jih kompenzirati in kljub primanjkljajem doseči dovolj ustrezno funkcioniranje. Naučijo se npr., katere stvari jih vznemirijo, kako se morajo organizirati, da bodo lahko izpeljali neko nalogo, koliko časa so lahko zbrani, ...

Kako poteka proces sprejemanja svoje oviranosti (koliko časa)?

Proces sprejemanja posledic poškodbe poteka v več fazah in v skladu s posameznikovimi trenutnimi zmožnostmi. Čas trajanja je različen od posameznika do posameznika. Sprva je pogosto prisotno zanikanje, tako gibalnih kot kognitivnih ali vedenjskih sprememb. S pomočjo terapevtov in svojcev se posamezniki tekom rehabilitacije začnejo postopoma zavedati svojih težav in omejitev. To lahko sproži tudi izbruhe jeze, agresijo in občutke krivde. Postopoma posamezniki vedno bolj sprejemajo svoje omejitve in lahko ob tem doživljajo občutke žalosti in žalujejo za tistim, kar so izgubili. Ob ustrezni podpori okolja pridejo do stopnje, ko zares sprejmejo posledice poškodbe in si postavijo nove temelje svojega življenja.

Kako se po navadi svojci odzivajo na poškodbe, nesreče?

Čustveni odziv družinskih članov delimo v pet faz. Prva faza zajema čas med poškodbo in stabilizacijo osnovnih življenjskih funkcij. Družina sprva doživlja mešanico šoka, panike, nejevere in zanikanja. V tem obdobju je glavna skrb, da posameznik preživi. Druga faza nastopi, ko se posameznik zave. Družina ob tem začuti olajšanje in navdušenje. Pogosto si zatiskajo oči pred realnostjo; prisotno je zanikanje in osredotočanje na majhne izboljšave. Tretja faza po navadi sovpada z rehabilitacijo. Pri družinskih članih je v začetku še vedno prisotno upanje, ki pa postopoma upada. Ob tem doživljajo mešanico tesnobe, krivde in depresije, ki se lahko izraža tudi v obliki jeze na zdravstvene delavce. Četrta faza predstavlja vrnitev posameznika v domače okolje. V družini se začnejo zavedati, da so okvare verjetno trajne. Pojavijo se občutki depresije, jeze in žalovanja. Zadnjo, peto fazo, redke družine dosežejo popolnoma. Ta faza predstavlja čustveno sprejetje stanja in realno oceno omejitev posameznika.

Kaj svetujete svojcem, prijateljem, sošolcem, ... kako naj se vedejo do osebe s trajno poškodbo, ki je povzročila gibalno oviranost?

Pomembno je, da se tako družinski člani kot prijatelji in sošolci do osebe po poškodbi vedejo čim bolj enako kot pred poškodbo. Za družinske člane je tudi pomembno, da se, ko posameznik ne potrebuje več toliko pomoči kot na začetku okrevanja, čim prej vrnejo v vloge, ki so jih imeli pred

nesrečo, npr. da je žena spet žena moža in ne njegova skrbnica ali mama, da mama odraslemu otroku spet prepusti več odgovornosti, saj na ta način izgrajujejo njegovo samostojnost in krepijo njegovo samospoštovanje.

Kako naj starši naprej vzgajajo otroke (bolj popustljivo, bolj strogo, ...)?

Za osebe po poškodbi z vedenjskimi in čustvenimi posledicami je pomembno jasno postavljanje mej, prav tako pa je ključno, da jih dosledno izvajajo vsi družinski člani. Posamezniki morajo pogosto ponovno izgraditi svojo samokontrolo, nadzor nad čustvi, naučiti se morajo sprejemati neuspehe in prenesti trenutno nezadovoljitev potreb.

Ali vas vsebina dela kaj osebno obremenjuje? Kako se sprostite?

Pri vsakem delu s čustvenimi vsebinami prihaja tudi pri strokovnjakih do določene stopnje obremenjenosti, zato je pomembna vključenost v supervizije ali intervizije. V pomoč so lahko tudi razgovori z drugimi strokovnjaki tima, ki obravnavajo iste posameznike. Pomembno je, da se zmoremo v prostem času zares sprostiti in izključiti delovno okolje ter si napolniti baterije z aktivnostmi, ki nas veselijo.

5 RAZPRAVA

V naši nalogi smo si med seboj razdelile tri področja. Zanimala nas je prilagojenost okolja v mestu Šoštanj za invalide, poleg tega pa nas je tudi zanimalo, kako lahko obiskujejo našo šolo ter kje v okolici oz. Šaleški dolini se lahko zaposlijo.

V prvi hipotezi smo preverjale, ali so v Šoštanju zagotovljena parkirna mesta, namenjena invalidom.

Naše raziskovanje je obsegalo: koliko je parkirnih mest pred posamezno institucijo, kako so označeni parkirni prostori, ali so na poti kakšne ovire in koliko je parkirišče oddaljeno od institucije.

Rezultati so pokazali, da ima večina stavb dve parkirišči. Zasledile smo, da mora biti pred objektom vsaj eno parkirno mesto rezervirano za invalide (Žurnal, 2013). Zagotovljeno mora biti eno parkirno mesto za invalide na 50 parkirnih mest. Tem merilom so zadostile vse stavbe, ki so imele parkirna mesta za invalide.

Med njimi je tudi Gorenje, ki zaposluje tudi invalide in nudi strankam dva parkirna prostora za invalide, kar se nam je zdelo nekoliko malo. Nekateri objekti pa ne nudijo primernih parkirišč za invalide; trgovina, veterinar, frizerstvo. Prostori so povsod, kjer je primerno parkirišče, ustrezno označeni. Imajo tablo z napisom ter tla, ki so širša (3,5 m) in so primerno označena. Vsa mesta so primerno oddaljena od institucije (5 do 50 m), tako da omogočajo neposredno bližino ustanove. Opazile pa smo, da je na poti do vhoda pri nekaterih stavbah kar precej ovir (pločniki in stopnice) brez posebne klančine ter imajo prag vhodnih vrat višji od 2 cm in pol. Opazile smo tudi nekaj pomanjkljivosti, in sicer, da je v primeru zasedenosti parkirišča pred banko parkirno mesto za invalide pravzaprav popolnoma zaparkirano in nedostopno.

Kljub nekaterim manjšim pomanjkljivostim menimo, da je v Šoštanju zagotovljenih dovolj parkirnih mest za invalide in so primerno označena in ustrezajo dimenzijam. Prvi del naše hipoteze smo potrdili.

V nadaljevanju smo se ukvarjale z mislijo, koliko so ta parkirna mesta zasedena s strani oseb, ki niso invalidi, še posebej nas je to zanimalo za našo šolo.

Večkrat se omenja nizka kultura voznikov na naših cestah, ki poleg visokega števila prometnih nesreč pogosto tudi zasedejo parkirna mesta, ki so namenjena invalidom, po navadi iz čistega udobja, saj so ti parkirni prostori v bližini vhodov v nakupovalna središča ali poslovne stavbe.

S tem ko na določena parkirna mesta parkirajo tisti, ki nimajo invalidske parkirne kartice in so zdravi, otežujejo gibanje upravičenim uporabnikom parkirišč. Poleg tega, da se ohrani prosto parkirno mesto, pa je pomembno, da niso zaparkirane tudi prečne črte, ki so še poleg parkirnega prostora, ki je posebej zarisan, in pomenijo, da je to manevrski prostor za invalidski voziček in za širino vrat avtomobila.

V bližini vhoda v našo šolo sta na voljo 2 parkirni mesti, namenjeni invalidom, dve parkirni mesti namenjeni gostom, nekoliko dlje oz. kako minuto ali dve hoje pa je na voljo osrednje šolsko parkirišče z velikim številom parkirnih mest. Ker smo mimogrede na poti v šolo ali iz šole večkrat opazile zasedenost parkirnih mest za invalide, smo se odločile, da bomo spremljale zasedenost in tako dobile bolj natančne podatke.

Bile pa smo prepričane, da parkirno mesto za invalide pogosto zasedajo ljudje, ki nimajo te pravice, zato smo opazovale, koliko ljudi zasede prostor za invalide in nimajo primerne nalepke. Skušale smo biti čim bolj neopazne, da ne bi vplivale na vedenje voznikov. Bile smo ogorčene nad številom ljudi, ki nimajo nalepke invalidnosti in parkirajo na tem prostoru. Opazovale smo v sončnem vremenu ter v snežnem vremenu, da bi videle, ali vreme kaj vpliva na zasedenost parkirišča. Od 11.15 do 12.10 je v snežnem vremenu parkiralo kar 7 avtomobilov, v tem času pa so bili v sončnem vremenu parkirani 3 avtomobili. Razlika je kar velika. Tako velike številke pa so, ker je parkirišče za invalide blizu šolskemu vhodu in si ljudje v primeru slabega vremena želijo olajšati dostop do šole. Večinoma so parkirali starši, ki so prišli iskati svoje otroke, predvsem tiste, ki obiskujejo nižje razrede osnovne šole. Časi parkiranja so bili raznoliki. Od minute do deset minut. Povprečen čas parkiranja v sončnem vremenu je bil 5,1 min, v sneženem vremenu pa 4,8 min. Nekateri vozniki so pustili prižgan avto, nihče pa ni vključil smernikov. Ujele pa smo tudi rednega voznika, ki je parkiral na prostoru za invalide. Nihče pa ni imel nalepke invalidnosti. Moramo omeniti, da je bilo v času parkiranja vozil na mestu za invalide na parkirišču pri šoli dovolj prostih parkirnih mest, kjer bi se vozniki lahko ustavili.

Parkirišče pred šolo smo tudi opazovale dvakrat (januarja in februarja) v času skupnih popoldanskih govorilnih ur. Izkazalo se je, da je bilo parkirno mesto cel čas trajanja govorilnih ur zaparkirano z avtomobili, ki pa niso imeli nalepke. Takrat je bilo parkirišče ob šoli popolnoma zasedeno in ni bilo mogoče najti prostega mesta.

Tako kot smo predvidevale, se je tudi resnično izkazalo, da parkirna mesta za invalide pred šolo zasedajo ljudje, ki do njih niso upravičeni. Tako smo potrdile tudi drugi del naše hipoteze oz. naša predvidevanja v celoti.

Menimo, da bi bilo potrebno dosledno izvajati nadzor parkirnih mest, saj so na parkirnih mestih za gibalno ovirane ljudi dostikrat parkirana vozila brez parkirnih kart. S poostrenim nadzorom bi se

lahko zvišala raven kulture v mirujočem prometu. Zdelo se nam je, da nas je nekaj voznikov le opazilo, opazili smo, da so nekateri potem bolj oklevali, ali bi parkirali ali ne, drugi pa so obrnili avto in se odpeljali na spodnje parkirišče. Zato predvidevamo, da bi pri preprečevanju neupravičenega parkiranja zelo zalegel nadzor ali samo fizična prisotnost osebe ob parkirišču.

Ko smo si skušale predstavljati, na kakšne ovire lahko naletiš kot invalid na vozičku, smo se zavedale, da arhitekturne rešitve (odsotnost dvigala, klančine, ustreznih sanitarij v javnem prostoru, lokalih in restavracijah, javnih klopi, ...) preprečujejo gibanje ljudem z oviranostmi tako na javnem kot tudi zasebnem prostoru. Čeprav bi bili ti ljudje sposobni opravljati še številne aktivnosti, so zaradi teh pomanjkljivosti lahko socialno izključeni. Uporabiti morajo dražje ukrepe, kot sta pomoč na domu ali selitev v drugo stanovanje. V članku, ki smo ga prebrale, je omenjeno, da se javni prostor v Sloveniji na področju urejanja prostora za gibalno ovirane počasi izboljšuje (Zapušek Černe in dr., 2013).

Zanimalo nas je, kako je dostopnost urejena v mestu Šoštanj. V ta namen smo raziskovale stavbe, ki so se nam zdele pomembne za vsakdanje življenje: od javnih ustanov do trgovin. Ugotovile smo, da sta pravilno opremljeni stranišči zgolj dve, in sicer na naši šoli ter v zdravstvenem domu. A je bilo stranišče v zdravstvenem domu uporabljeno kot skladišče. Opazile smo tudi, da v zdravstvenem domu ni urejenega dostopa v višje nadstropje, a so na voljo le stopnice. A javne ustanove bi morale zagotavljati vzporeden dostop poleg stopnic, tako je otežen ali onemogočen dostop do zobozdravnika. Še pri nekaterih stavbah smo ob vhodih naleteli na stopnice ali previsoke pragove. Lahko bi rekle, da je v Šoštanju vseeno še kar dobro poskrbljeno za dostop do objektov, a smo se vseeno spraševale, kako bi se lahko dostopnost izboljšala pri zasebnih objektih oz. domovih, saj je eden izmed naših udeležencev omenil, da je dolgo iskal primerno stanovanje, saj je potreboval stanovanjski blok z dvigalom in brez (ali čim manj) stopnic, drugi pa je po nesreči moral preurediti hišo, da so odstranili stopnice, razširili vhode in prehode.

V literaturi (Zapušek Černe in dr., 2013) smo zasledile, da je bila v letu 2012 v predlogu za spremembo zakona o graditvi objektov predlagana tudi zahteva, da se pri stavbah z več kot desetimi stanovanji zagotovijo neoviran dostop, vstop in uporaba za vsaj desetino stanovanj. A je bila predlagana sprememba zavrnjena, kar ocenjujemo kot negativno potezo, ki ni bila v prid izboljšanja položaja gibalno oviranih oseb. Menimo, da bi bila s tako ureditvijo pot iskanja ustreznih stanovanj za gibalno ovirane precej lažja.

Kot splošna rešitev so v članku predlagane za malenkost večje odprtine in prehodi v vseh stanovanjih. Omenjeno je tudi, da upravni organi pri izdaji gradbenega oz. uporabnega dovoljenja

ne preverjajo izvedenega objekta z vidika dostopnosti, marveč le, ali je projektant oz. investitor navedel, da projekt ustreza zakonskim zahtevam glede dostopnosti, in že zgolj to zadostuje za izdajo dovoljenja. Pri oblikovanju stavb naj bi bilo storjenih največ napak, kar je delno tudi posledica stroškovne politike investitorja (na primer odsotnost dvigal, ozka vrata, majhne sanitarije ...). V članku je tudi navedeno mnenje ljubljanskega mestnega svetnika. Rink iz lastnih izkušenj rešitev vidi v oblikovanju univerzalnega prostora. Premalo se zavedamo pomembnosti dostopnega urejanja zasebnih domov in univerzalne gradnje ter posledic, ki jih imajo te na življenje posameznika. Vsi se staramo in v nekem trenutku lahko sleherna nepotrebna stopnica oziroma ovira v našem okolju postane nepremostljiva in nas prisili v menjavo našega doma – v skrajnem primeru tudi v dom za ostarele. Univerzalna oz. dostopna gradnja bi v takih primerih posamezniku omogočila najmanj nekajletno, če ne desetletno daljše bivanje v dotedanem okolju, pa tudi manjše življenjske stroške. Veliko starejših oz. oviranih si namreč raje plačuje oskrbo na domu kot pa selitev – posledica tega je manj razpoložljivih sredstev za življenje in velikokrat revščina. (Zapušek Černe in dr., 2013).

Glede na to, da so za načrtovanje tako zunanjih kot notranjih površin odgovorni načrtovalci, urbanisti, arhitekti, krajinski arhitekti gradbeniki, izvajalci, oblikovalci in še kdo, bi bilo potrebno tovrstne profile še v večji meri ozavestiti in izobraziti o pomembnosti prilagojene dostopnosti.

A niso invalidi edini, ki potrebujejo prilagoditve prostora, čeprav največkrat pomislimo na njih.

Poleg invalidov začasno oviranost pri gibanju občutijo nosečnice, ljudje z zlomljenimi udi, okrevajoči po hudi bolezni/operaciji ter ljudje, ki nosijo težka bremena. Ta skupina ljudi mora velikokrat seči po mehaničnih pomagalah, zato je zanje gradnja brez ovir v vseh okoljih zelo dobrodošla (Vovk, 2000). Prilagoditve so pomembne tudi za starejše ljudi, ki težko hodijo ali za hojo potrebujejo pripomočke, pa tudi tiste, ki sicer nimajo težav s hojo (na primer starši z otroškimi vozički, otroci s šolskimi torbami na kolesih, potniki s prtljago, ljudje z nakupovalnimi torbami na kolesih) (Zapušek Černe in dr., 2013).

Poleg fizične okolice, ki je invalidom lahko prilagojena ali ne, pa smo se spraševale, kakšen je odnos naših vrstnikov do ljudi, ki imajo kakršne koli gibalne težave, ne samo tistih na vozičku.

Najprej smo jih vprašale, ali sploh poznajo kakšno gibalno ovirano osebo, in ugotovile, da jih večina ne pozna. Zato smo mnenja, da je takšnih oseb v mestu Šoštanj malo, saj so tudi parkirni prostori, ki so namenjeni tem osebam, zelo redko zasedeni s pravim namenom.

Zanimalo nas je, koliko so se učenci pripravljani družiti z vrstniki, ki imajo težave, in katere so tiste dejavnosti, v katerih so pripravljani sodelovati. Ugotovile smo, da je dobra polovica učencev verjetno ali zelo verjetno pripravljena skleniti prijateljstva z G-O vrstnikom pa tudi z njim sodelovati pri šolskih obveznostih, kot je na primer pisanje seminarske naloge. Bolj so učenci zadržani pri tem, ali bi imeli fanta ali punco, ki bi bil gibalno oviran. Približno polovica in celo nekaj več jih je izbrala bolj negativne odgovore (malo verjetno, sploh ne). Še večji delež negativnih odgovorov pa je prejela možnost, ali bi se s tako osebo poročili in imeli otroke, in znaša približno 65 %. Učenci si najbrž predstavljajo, da je življenje s tako osebo lahko bolj zapleteno, v večji meri se je potrebno prilagajati pa tudi vsak morda za sebe želi idealno prihodnost, v teh sanjah o prihodnosti si zato težko predstavljamo, kako živeti z nekom, ki ima oviranost. Zanimivo se nam je zdelo, da so učenci najbolj zavračali možnost, da bi osebo z gibalno oviranostjo peljali na valeto kot soplesalca ali soplesalko. Takih je bilo več kot 70 %. Morda je bil razlog v tem, da si niso predstavljali, kako bi bilo to izvedljivo zaradi oviranosti, čeprav smo poudarile, da tu nimamo v mislih samo oseb na invalidskih vozičkih. Morda bi jim bilo tudi nerodno, če bi zaradi tega v njih strmelo več ljudi in si ne želijo dodatne pozornosti. Lahko bi bilo to povezano tudi z zgoraj omenjeno ugotovitvijo – valeto si vsak slika v lepi luči, kjer pa morda ponovno zmanjka prostora in razumevanja za drugačnost. A ker učencev nismo spraševale o razlogih za njihove odgovore, lahko o tem le sklepamo. Dotaknile smo se tudi ne tako intimnih stvari. Slabih 40 % anketirancev bi v vlogi direktorja zaposlilo gibalno ovirano osebo, a to je po našem mnenju še vedno slaba stran sodobne družbe, ki si predstavlja, da takšne osebe niso tako uspešne kot gibalno neovirane osebe. Seveda pa je zaposlitev odvisna tudi od sposobnosti in spretnosti pri delu, ki so pri nekaterih manj razvite in pri drugih bolj. Kot smo že omenile v uvodu, navkljub vidni ali očem skriti prizadetosti oziroma oviranosti so lahko uspešni in sposobni opravljati različna dela na različnih področjih. Del hipoteze, ki je predvideval, da bodo učenci različno pripravljani sodelovati z gibalno ovirano osebo oziroma da je to odvisno od vsebine dejavnosti, se je potrdila. Vsekakor pa smo vesele, saj smo s srečanja z Nacetom ugotovile, da ga imajo sošolci in sošolke zelo radi in se z veseljem z njim družijo in igrajo. Najbrž učenci odgovarjajo drugače, če imajo v mislih neko konkretno osebo, kot je na primer Nace, za katerega vedo, da je zabaven, vesel in prijazen fant, kot če imajo zgolj opis »gibalno-ovirana oseba«, kot je bil v naših anketah.

Učenci so se izkazali za zelo sočutne, kadar bi gibalno ovirana oseba potrebovala pomoč, npr. na stopnicah, pri vstopu čez prag itd., saj imamo ljudje neke vrste nagon, da če vidimo koga, ki se tako rekoč spotika ob nam vsakdanjih stvareh, mu pomagamo. Seveda pa s temi dogodki doživljamo različne občutke, ob katerih se večina anketirancev počuti hudo, ker po našem mnenju pomislijo na dogodek, ki je osebo zaznamoval, ali pa na bolezen, ki jih je prizadela. Smo pa opazile, da so dekleta v večji meri pripravljena priskočiti na pomoč kot fantje. Učence smo vprašale tudi, kako bi reagirali, če bi se jim v razredu priključil gibalno oviran učenec. Večina je zatrdila, da bi mu pomagala. So se pa pojavile razlike med fanti in dekleti, ko smo spraševali vsakega posameznika, kako misli, da bi se obnašala dekleta in kako fantje. Za dekleta je bilo ocenjeno, da bi nudile pomoč, medtem ko bi fantje nudili le malo pomoči, ampak bi učenca predvsem zafrkavali.

V nižjih razredih osnovne šole smo se učili, da so moški v prazgodovini lovili živali za hrano, ženske pa so nabirale sadeže, skrbele za ogenj in vzgajale otroke. To nas je privedlo do premisleka, ali so dekleta bolj pripravljena pomagati oz. nuditi pomoč gibalno ovirani. Spomnile smo se, da je tudi v poklicih, kjer je potrebno nuditi pomoč drugim ljudem, zaposlenih več žensk – na primer Center za socialno delo, medicinske sestre in podobno.

Več kot polovica anketiranih si ne predstavlja, da se lahko tudi njim zgodi nesreča s trajnimi poškodbami; saj si pri načrtovanju prihodnosti pogosto predstavljamo, da se nam bodo zgodile najboljše stvari. Težje pa si predstavljamo, da se naši cilji ne bi uresničili in so nam te misli tuje. Po navadi lažje sprejmemo, da so to stvari, ki se zgodijo le drugim. Strah, da se nam lahko zgodi nesreča v vsakem trenutku, nam lahko obremenjuje življenje, težko bi bilo živeti, če bi nas bilo strah poškodbe ali nesreče vsakič, ko bi se peljali z avtomobilom ali pa odšli na smučanje. Kot smo videle, si učenci težko predstavljajo, da bi se takšna nezgoda in trajna poškodba zgodila njim. Nas je zanimalo, kako poteka proces sprejemanja poškodbe, ki ti v trenutku zasuka življenje na glavo, poleg tega pa predstavlja šok za celotno družino. Psihologinja Maja Sagadin iz Univerzitetno rehabilitacijskega centra SOČA nam je povedala, da so najpogostejši vzroki nezgodnih poškodb prometne nesreče, sledijo padci in športne nesreče (smučanje, kolesarjenje, adrenalinski športi, ...). Najpogosteje se poškodujejo mladi med 15. in 30. letom ter starejši po 60. letu. Večina poškodovanih je moških. Izvedele smo tudi, da proces sprejemanja posledic poškodbe poteka v več fazah. Čas trajanja je različen od posameznika do posameznika. Sprva je pogosto prisotno zanikanje tako gibalnih kot kognitivnih ali vedenjskih sprememb. S pomočjo terapevtov in svojcev se posamezniki tekom rehabilitacije začenjajo postopoma zavedati svojih težav in omejitev. To lahko sproži tudi izbruhe jeze, agresijo in občutke krivde. Postopoma posamezniki vedno bolj sprejemajo svoje omejitve in lahko ob tem doživljajo občutke žalosti in žalujejo za tistim, kar so izgubili. Ob

ustrezni podpora okolja pridejo do stopnje, ko zares sprejmejo posledice poškodbe in si postavijo nove temelje svojega življenja (Sagadin, 2014).

Naša hipoteza, da so dekleta bolj pripravljena pomagati, se je potrdila, pokazale pa so se tudi razlike v tem, na kakšen način so se učenci pripravljali družiti z gibalno oviranimi osebami.

Ker je zaposlitev pomemben del življenja vsakega posameznika, nas je zanimalo, kako se z iskanjem zaposlitve spoprijemajo invalidi. Razmišljale smo, da zadnjih letih naša življenja zanamuje gospodarska kriza. V povezavi z njo se velikokrat omenja pomanjkanje števila zaposlitev. Tudi v vsakdanjem življenju opažamo, da se brezposelnost pojavlja v naših družinah, med sosedi, večkrat se v pogovorih omenja strah pred izgubo službe ipd. Nismo se želele zanesti le na naše občutke in vsakdanja opažanja, ki so lahko pristranska, zato smo pobrskale in poiskale nekaj statističnih podatkov, da bi dobile bolj jasno sliko o situaciji na trgu dela. Statistični podatki kažejo, da se je število na Zavodu za zaposlovanje RS prijavljenih oseb v zadnjem obdobju leta 2013 zviševalo; v decembru 2013 jih je bilo 124.015, to je 4.700 oseb več kot v novembru 2013 in 5.900 več kot v istem obdobju leta 2012. Stopnja registrirane brezposelnosti se je v decembru 2013 dvignila v vseh statističnih regijah. Pregled po starostnih razredih kaže, da se je stopnja registrirane brezposelnosti zvišala v vseh starostnih skupinah.

Zadnja leta upada tudi število tako prostih kot tudi zasedenih delovnih mest. Potrebno je upoštevati tudi, da po novi zakonodaji ni več obvezna prijava prostega delovnega mesta, tako da Zavod za zaposlovanje nima več podatkov o vseh prostih delovnih mestih v državi (ZRSZ, 2014).

(SURS in ZRSZ, 2014). Podatki za registrirano brezposelnost na straneh Zavoda za zaposlovanje (2014) so nam razkrili, da znaša brezposelnost v občini Velenj 14,8% v občini Šoštanj pa 11,9%. Situacija, ki so nam jo naslikali podatki, se nam ni zdela prav nič rožnata. V današnjih časih tudi povsem običajen človek težko najde in obdrži zaposlitev.

Tako smo v hipotezi tudi predvidevale, da so nevarnejše invalidi v še bolj nezavidljivem položaju ter da je njim še težje najti zaposlitev.

Hipotezo smo želele preveriti s podatki statističnega urada, zanimale so nas tudi izkušnje invalidov samih. Da ni si ustvarile bolj celostno sliko smo pridobile tudi mnenje gospe Nine Gošnik, ki je rehabilitacijska svetovalka na Zavodu za zaposlovanje v Velenju. Poleg tega nam je svoje mnenje zaupala tudi gospa Tatjana Draksler, ki je vodja kadrovanja v invalidskem podjetju Gorenje I.P.C. No, pa pojdemo po vrsti. Na straneh statističnega urada smo našli poročilo, ki zajema leto 2012 (SURS, 2013). Poročilo omenja, da je bilo ob koncu decembra 2012 v Sloveniji 142 invalidskih

podjetij. Število invalidskih podjetij v Sloveniji se v letu 2012 ni veliko spreminjalo; konec decembra jih je bilo 142. V primerjavi s koncem leta 2011 je število teh podjetij upadlo za 3 (pred enim letom so bila registrirana 3 invalidska podjetja več). Število zaposlenih v invalidskih podjetjih se je v letu 2012 nekoliko zmanjšalo. V decembru 2012 jih je bilo približno 11.300 ali 3,9 % manj kot v decembru 2011. Od tega je bilo okrog 5.650 invalidov (približno polovica). Med zaposlenimi v invalidskih podjetjih je bilo več moških kot žensk, delež žensk je bil 41-odstoten. Razlika je zlasti izrazita pri deležu višješolsko ali visokošolsko izobraženih.

Povprečna mesečna bruto plača zaposlenih v invalidskih podjetjih je za leto 2012 znašala 1.148,88 EUR ali 75,3 % povprečne mesečne bruto plače v Sloveniji za leto 2012. Glede na predhodno leto Povprečna mesečna neto plača v invalidskih podjetjih je za leto 2012 znašala 774,24 EUR ali 78,1 % povprečne mesečne neto plače v Sloveniji.

Invalidi so v povprečju tudi manj izobraženi in (posledično) opravljajo slabše plačana dela. Delež brezposelnih oseb med invalidi je višji kot med ostalimi, tudi v povprečju traja dlje časa, da najdejo ustrezno zaposlitev in jo težje obdržijo.

Glede na to, da govorimo o iskanju in o možnostih zaposlitev smo se obrnili na Zavod za zaposlovanje, saj nas je zanimalo, ali obravnava invalida, ki išče zaposlitev poteka kaj drugače od ostalih iskalcev zaposlitve. Iz odgovorov gospe Nine Gošnik, ki opravlja delo rehabilitacijske svetovalke, lahko vidimo, da se njeno delo nekoliko razlikuje od dela ostalih svetovalk na Zavodu. Opaziti je, da je pri invalidih potrebno upoštevati celostni vidik - podatke o posameznikovem delovnem in socialnem funkcioniranju, njegovih zmožnostih, potencialih, interesih in ovirah ter možnostih za vključevanje v zaposlitev ali izobraževanje. Po potrebi posameznike vključi v različne storitve zaposlitvene rehabilitacije s katerimi, končni izid procesa pa predstavlja ocena zaposlitvenih možnosti za dotično osebo. Povedala je tudi, da je v Šaleški dolini več invalidskih podjetij kot smo si predstavljale, ter da se veliko invalidov zaposli tudi preko javnih del.

Od invalidov, ki smo jih intervjuvali sta sicer oba zaposlena, eden izmed njiju je zamenjal več različnih vrst zaposlitev. Oba pa sta mnenja, da je zaposlitev težko najti, saj je delovnih mest manj. S tem se je strinjala tudi Tatjana Draksler, zaposlena v Gorenje I.P.C. Kljub bolj negativnim mnenjem in tudi informaciji svetovalke Zavoda za zaposlovanje, da je prijav brezposelnih invalidov zaradi stečajev več pa se povečuje tudi število njihovih zaposlitev, kar je posledica izvajanja ustreznih ukrepov. Zaključimo lahko, da invalidi sicer težje najdejo zaposlitev, a se situacija na trgu dela za njih izboljšuje.

V glavi se nam je rojilo vprašanje, kako pa je za gibalno ovirane otroke oz. poskrbljeno na osnovni šoli Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj. S pomočjo šolske svetovalne delavki smo izvedele, da ima šola dvigalo, ki nudi dostop invalidom do višjih nadstropij. Tudi same smo se razgledale po šoli. Imamo dovolj velike prostore, primeren vhod ter vrata. V preteklosti teh možnosti ni bilo, zato so bile razmere slabše. Eden od intervjuvancev nam je zaupal, da so ga morali po šoli nositi.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami in pripadajoči pravilniki omogočajo gibalno oviranim učencem možnost prilagajanja učnega procesa. Tak učenec namreč določenih dejavnosti ne more opravljati na običajen način, temveč ima ob tem manj ali več težav, zato potrebuje prilagojeno učno tehnologijo, pripomočke in druge prilagoditve. Izbor

prilagoditev je predvsem ocena učitelja, strokovnega delavca ali strokovne skupine, ki oblikuje individualiziran program (Zupančič Danko, 2013).

Gibalno oviran učenec določenih dejavnosti ne more opravljati na običajen način, temveč ima ob tem manj ali več težav, zato potrebuje prilagojeno učno tehnologijo, pripomočke in druge prilagoditve.

MOŽNOSTI ZA PRAKTIČNA DELA: (pisanje, merjenje, skiciranje, označevanje, izdelovanje modelov, posamezni telovadni elementi...) + prilagojen material:

- učenec naredi sam;
- ob pomoči spremljevalca;
- po učenčevih navodilih jih izvede spremljevalec.

PRILAGODITVE MATERIALA:

- prilagojen didaktični material (nedrseče podloge, prilagojeni svinčniki,
- prilagojeni delovni listi, prilepljen list, prilagojeno geometrijsko orodje.)
- prilagojeni zvezki (povečano črtovje, če je potrebno ves čas večji kvadrati
- (1cm karo));
- prilagojeni učni listi (čim več konkretno nazornega materiala, odstranitev
- nebistvenih informacij, povečan tisk – zaradi težav v motoriki, zaznavi,
- orientaciji).

PRILAGODITVE PRI POUKU :več časa; uporaba računalnika; manjše število nalog istega tipa v šoli in doma; toleranca šibkih področij; prilagojen obseg snovi; prilagojen učni material; prilagojeni zvezki; dodatni krajši odmori zaradi fizične utrujenosti; fotokopiranje zapiskov ali po nareku

zapisuje spremljevalec; uporaba vizualnih opor (barve, ponazorila, preglednice); ustrezno število elementov.

Prilagoditve pri PREVERJANJU IN OCENJEVANJU za GIBALNO OVIRANE OTROKE:

1. več časa (do 50%);
2. pri ocenjevanju učitelj ne upošteva napak, ki so posledica učenčevih primanjkljajev na senzo - motoričnem področju;
3. uporaba računalnika, če je pri tem uspešnejši;
4. manjše število nalog (predvsem nalog istega tipa);
5. ustno ali pisno;
6. lahko s pomočjo spremljevalca;
7. najustreznejši tip nalog (obkroževanje, povezovanje...) glede na stopnjo senzo – motorične oviranosti in glede na zmožnost komunikacije;
8. individualno preverjanje;
9. več krajših prekinitev (hitrejša utrujenost).
10. znižani kriteriji natančnosti npr. pri merjenju (glede na zmožnost učenca).

Mama Naceta nam je povedala, da je s sodelovanjem s šolo zadovoljna, da je Nace v šoli uspešen ter da lepo napreduje. Za doseganje ciljev pa uporabljajo nekatere prilagoditve, ki so se jih dogovorili skupaj z Nacetovo učiteljico, ki nam je tudi povedala, da se s starši redno srečujejo i dogovarjajo o načinih dela. Eden naših udeležencev je povedal, da v času njegovega šolanja posebnih prilagoditev ni bilo, verjetno bi bil uspešnejši, če bi jih lahko imel. Tusi šolska svetovalna delavka je mnenja, da je v današnjem času za otroke s posebnimi potrebami bolje poskrbljen.

Poleg uspešnosti z ocenami pa je pomembno tudi to, da se gibalno oviran otrok počuti dobro v svoji koži, saj je eno izmed največjih težav je otrokovo mišljenje o sebi, saj se veliko invalidov sramuje svoje drugačnosti ali se ne počuti lagodno v svoji koži. Zato v šoli šolske psihologinje in svetovalke ponujajo razne pogovore, se pogovarjajo z otroki in upoštevajo njihove želje in tudi tukaj se kaže napredek v primerjavi s preteklostjo. Intervjuvanec je zapisal, da se je v šoli počutil zelo nelagodno. Kot posledica posmehovanja in šepetanja si ni upal pred tablo in je raje dobil nezadostno oceno.

Zaključimo lahko, da se je naša hipoteza potrdila in da je v šolah za gibalno ovirane učence boljše poskrbljeno.

Počasi smo prišli do konca naše naloge. Veliko je bilo novih spoznanj in ugotovitev. Zapisane so v tej nalogi, nekatere izmed njih pa bomo nosile v sebi vse življenje. Pri izdelavi naloge smo se zelo potrudile in pokrile več obsežnih področij, da bi dobile celostno sliko, kakšen status imajo invalidi v naši družbi.

Nekaj stvari bi lahko izboljšale; anketirale bi lahko večji vzorec, kakšno invalidsko podjetje bi si lahko ogledale tudi same, namesto da smo o njih le brale; prav tako pa bi bil potreben bolj natančen popis značilnosti mesta Šoštanj.

Vseeno smo na nalogo ponosne, saj predstavlja plod našega trdega dela.

Še nekaj fotografskih utrinkov za konec. Avtorica vseh fotografij je M. Videmšek.

Slika 2: Janez Hudej

Slika 3: Nace pri pisanju na posebni mizi z izrezom.

Slika 4: Tvister, ki si ga Nace nadene, kadar se ukvarja s športom. Omogoči mu lažje premikanje ter hojo.

Slika 5: Nace in njegova mama.

6 ZAKLJUČEK

Ugotovile smo, da so učenci v večini pripravljene pomagati gibalno oviranim osebam, dekleta bolj kot fantje. Da pa bi vključili gibalno ovirano osebo v svoje življenje kot fanta ali punco, pa si težko predstavljajo.

Da bi ugotovile, kako je poskrbljeno za invalide v Šoštanju, smo se odpravile na teren. Parkirnih mest pred institucijami je dovolj, so primerno oddaljena ter označena. Vhod pri marsikateri instituciji pa predstavlja oviro invalidom, saj imajo stopnice brez primernih klančin. Nekatere stavbe imajo tudi znotraj institucij stopnice v višja nadstropja brez dvigala, kar predstavlja gibalno oviranim osebam veliko težavo.

Opazovanje parkirnih mest pred našo šolo je vodilo do ugotovitve, da parkirna mesta zasedajo ljudje, ki niso upravičeni do teh mest.

Gibalno ovirani učenci imajo možnost pridobitve statusa učenca s posebnimi potrebami, kar jim omogoča določene prilagoditve, ki jim olajšajo učni proces in omogočajo uspešnost v šoli.

Navkljub temu da invalidi težje najdejo zaposlitev kot ostali, se število zaposlitev povečuje.

7 POVZETEK

Pod pojmom invalid si predstavljamo nekoga, ki ni zmožen samostojnega in uspešnega dela na različnih področjih. Zato smo se lotile te raziskovalne naloge, da dokažemo, da so nvalidi navkljub vidni ali očem skriti prizadetosti oziroma oviranosti lahko uspešni in sposobni opravljati različna dela na različnih področjih. Predvsem pa smo želele ugotoviti, ali imajo gibalno ovirane osebe primerno oskrbo na javnih mestih.

Zanimalo nas kako je v Šoštanju in na Osnovni šoli Karla Destovnika-Kajuha Šoštanj poskrbljeno za invalide. Ali je dovolj parkirnih mest, so ustrezno označena in ali se na poti do vhoda stavb ter v notranjosti soočajo s kakšnimi ovirami?

Z namenom, da bi izvedele odgovore na ta vprašanja, smo se napotile po Šoštanju in opravile opazovanja pred javnimi ustanovami ter v njih. Pri večini ustanov, z nekaj izjemami, so primerna parkirišča z ustrezno oznako (tablo z napisom in dovolj široka tla) in s primerno oddaljenostjo do ustanove (5 do 50 m). Večina stavb nudi dve parkirišči. Dostopi do in znotraj ustanov so ustrezni, čeprav invalidi veliko kje naletijo na ovire, kot so stopnice in previsoki pločniki. Primerne sanitarije pa najdemo v malokateri ustanovi. V zdravstvenem domu pa so sanitarije za invalide polne skladiščnih stvari.

Opazile smo, da parkirne prostore pred našo šolo zasedajo zdravi ljudje, zato smo se lotile opazovanja, ki smo ga opravile v snežnem in sončnem vremenu. Razlike so bile opazne, saj je v sneženem vremenu parkiralo več avtov. V roku slabe ure kar sedem avtomobilov. Nihče pa ni imel nalepke za invalidnost.

Rezultati ankete, ki smo jo izvedle med devetošolci, so pokazali, kakšen odnos imajo učenci do gibalno oviranih oseb. 35 % bi imelo za svojega prijatelja/prijateljico gibalno ovirano osebo. Le 2 % anketirancev pa bi zagotovo imela fanta/punco in soplesalca/soplesalko, ki je gibalno oviran, ter bi se z njim poročil, kar nakazuje, da učenci niso dovolj seznanjeni o invalidih in njihovih sposobnostih. 65 % učencev bi pomagalo novemu učencu, ki je invalid. Izvedele smo tudi, ko smo vprašali fante, da bi punce v velikem večjem odstotku pomagale novemu sošolcu, dekleta pa menijo, da bi fantje novega sošolca zafrkavali. Učenci menijo, da je za invalide v Šoštanju srednje poskrbljeno.

Kako pa je z zaposlitvijo invalidov? Za to vprašanje smo se obrnile na rehabilitacijsko svetovalko na Zavodu za zaposlovanje Nino Gošnik. Zaposlovanje invalidov se iz leta v leto povečuje, a kljub primerni zakonodaji je odstotek brezposelnih kar velik. Izvedele smo tudi za izkušnje invalidov iz

prve roke. Kako oni preživljajo in se soočajo z vsakdanom. Bile smo navdušene nad spoznanjem, s čim vse se ukvarjajo ter so aktivni tudi na športnih področjih.

Tudi na področju šolstva se stanje invalidov izboljšuje. Šole nudijo statuse, s katerimi imajo gibalno ovirane osebe omogočen lažji pouk.

Spoznale smo, da ne poznamo dovolj življenja invalidov, vse prevečkrat smo ljudje osredotočeni na to, česa ne zmorejo, da spregledamo, kaj vse lahko počnejo in v čem so uspešni.

8 ZAHVALA

Želimo se zahvaliti vsem, ki so nam na kakršen koli način pomagali pri izdelavi raziskovalne naloge. Še posebej bi se zahvalile naši mentorici gospe Anji Bregar, ki nam je pomagala in nas usmerjala, da smo lažje dokončale raziskovalno nalogo. Zahvaljujemo se tudi vsem tistim, ki so nam bili pripravljeni odgovoriti na naša vprašanja za intervju. In to so: Boštjan, Nace in Sergeja Hudolist, Jelka Peterlin, Tatjana Draksler, Nina Gošnik, Nina Krištofelc in Maja Sagadin. Pomemben del je prispevala tudi učiteljica Jožica Andrejc, ki je nalogo pregledala ter popravila tiskarske škrate. Zahvalile bi se seveda tudi vsem učencem, ki so si vzeli čas in izpolnili ankete. Hvala tudi našim družinam, ki so nas spodbujale in podpirale pri raziskovanju.

9 PRILOGE

Priloga 1: Anketni vprašalnik

ANKETA

Smo učenke 9. razreda in smo se prijavile na razpis Mladi raziskovalci za razvoj Šaleške doline. Prosimo, če izpolnite anketo, saj nam bodo vaši odgovori v veliko pomoč. Anketa je anonimna.

Tema raziskovalne naloge so gibalno ovirane osebe.

Osebe z gibalno oviranostjo imajo prirojeno ali pridobljeno telesno okvaro ali motnjo, ki se kaže v manjših zmožnostih pri hoji, uporabi rok ali izvajanju drugih gibalnih aktivnosti.

Spol M Ž 2. Starost: _____ let

3. Ali poznaš kakšno osebo z gibalno oviranostjo (težko hodi ali ne more hoditi, težje uporablja roke, ...)? (Obkroži ustrezen odgovor.)

Da	Ne	Ne vem
----	----	--------

4. Oцени, kako verjetne se ti zdijo spodnje situacije, ter na lestvici 1–5 obkroži ustrezno številko.

1 = sploh ne

2 = najverjetneje ne

3 = mogoče, ne vem

4 = verjetno

5 = zagotovo, brez težav

Ali bi postal prijatelj z nekom, ki je gibalno oviran?	1	2	3	4	5
Ali bi imel/a nekoga, ki je gibalno oviran, za fanta/punco?	1	2	3	4	5
Ali bi se nekoč v prihodnosti poročil in imel otroke z gibalno ovirano osebo?	1	2	3	4	5
Ali bi imel/a za soplesalca/soplesalko na valeti osebo, ki je gibalno ovirana?	1	2	3	4	5
Ali bi v šoli delal/a seminarsko nalogo skupaj z gibalno ovirano osebo?	1	2	3	4	5
Če bi bili v prihodnosti direktor podjetja, ali bi zaposlil/a gibalno ovirano osebo?	1	2	3	4	5

5. Kaj občutiš, ko srečaš ali si v stiku z gibalno ovirano osebo? (Obkroži ustrezen odgovor.)

a) Neprijetno mi je.

b) Hudo mi postane.

c) Nič posebnega.

d) Ne vem.

d) Drugo (kaj): _____

6. Ali si lahko predstavljaš, da se nesreča in trajna poškodba zgodi tudi tebi (npr. ne bi mogel več hoditi in bi uporabljal invalidski voziček ali bi ostal brez roke, ...)? (Obkroži ustrezen odgovor.)

Da	Ne	Ne vem
----	----	--------

7. Če bi v razredu dobili sošolca/sošolko, ki bi bil/a gibalno oviran/a, kako bi ga sprejel ti?

Kako misliš, da bi ga sprejele tvoje sošolke (dekleta) in sošolci (fantje)?

(Obkroži ustrezen odgovor za sebe, obkroži odgovor za sošolke (dekleta) ter obkroži odgovor za sošolce (fantje).)

Jaz	Sošolke - dekleta	Sošolci – fantje
Pomagal bi mu.	Pomagale bi.	Pomagali bi.
Zafrkaval bi ga.	Zafrkavale bi ga/jo.	Zafrkavali bi ga/jo.
Vseeno bi mi bilo.	Vseeno bi jim bilo.	Vseeno bi jim bilo.
Ne vem.	Ne vem.	Ne vem.
Drugo (kaj):	Drugo (kaj):	Drugo (kaj):

8. Če bi na ulici gibalno ovirana oseba potrebovala tvojo pomoč (pri npr. vstopu z zgradbo, hoji po stopnicah, ...), ali bi pomagal?

Da	Ne	Ne vem
----	----	--------

9. Ali meniš, da je okolje v Šoštanju (parkirna mesta za invalide, vhodi v zgradbe, znotraj zgradb, ...) dobro prilagojeno za osebe z gibalno oviranostjo (npr. na invalidskem vozičku)?

Da	Ne	Srednje	Ne vem
----	----	---------	--------

Najlepše se ti zahvaljujemo za sodelovanje!

10 VIRI IN LITERATURA

Uršič, C. Kroflič, M. (2002). *Kodeks o ravnanju z invalidnostjo na delovnem mestu: tripartitino strokovno srečanje o ravnanju z invalidnostjo na delovnem mestu*, Ljubljana, Inštitut RS za rehabilitacijo, Zveza delovnih invalidov Slovenije.

Vertot, P. (2007). *Invalidi in druge osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji*, Ljubljana. Statistični urad RS.

Vovk, M. 2000. Načrtovanje in prilagajanje okolja v korist funkcionalno oviranim ljudem: priročnik. Urbanistični inštitut RS, Ljubljana.

Zupančič Danko, A. Prilagoditve za otroke s posebnimi potrebami, Svetovalni center Maribor,

<http://www.svet-center-mb.si/clanki-gradiva/82.html> (15. 1. 2014)

Javornik, M. (2003). Postopki usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. *Sodobna pedagogika*, letnik 54 (120), posebna izdaja.

Zavod za šolstvo. Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami <http://www.zrss.si/?rub=127>
<http://www.zrss.si/default.asp?rub=3500> (21. 12. 2013).

Zavod ŠENT. <http://www.sentprima.com/content/zaposlitvena-rehabilitacija-1> (15. 12. 2013).

Zapušek Černe A., Albreht A., Struna Bregar A. Dostopnost za vse. Mladina. 2013.
<http://www.mladina.si/120974/dostopnost-za-vse/?cookieu=ok>

Statistični urad republike Slovenije. https://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=6059 (15. 2. 2014).

Zavod za zaposlovanje Republike Slovenije.

http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/stopnja_registrirane_brezposelnosti
https://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5949 (15. 2. 2014).